

UNIVERSITY OF HELSINKI

<https://helda.helsinki.fi>

Uusiin seikkoihin vetoaminen ja kanteenmuutoskielto

Kaisto, Janne

2013

Suomen Asianajajaliitto

<http://hdl.handle.net/10138/231763>

Kaisto, J 2013, 'Uusiin seikkoihin vetoaminen ja kanteenmuutoskielto', Defensor Legis : Suomen asianajajaliiton äänenkannattaja, Vuosikerta. 94, Nro 5/2013, Sivut 764-785.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. <https://helda.helsinki.fi>
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

UUSIIN SEIKKOIHIN VETOAMINEN JA KANTEENMUUTOSKIELTO

*(Die Einbeziehung von neuen Tatsachen
und die unzulässige Klageänderung)*

1. Aluksi

1.1 Tutkimustehtävä pääpiirteissään

Kanteessa on kaksi perusosaa eli kannevaatimus ja kanneperuste. Kantajan tulee ilmoittaa jo haastehakemuksessa (oikeudenkäymiskaaren 5:2 ja 5:3) ne seikat, joihin vaatimus perustuu. Voidaan puhua myös tietyistä tapahtumainkulusta. Kantaja vetoaa yksinkertaisessa perustapauksessa konkreettisiin elävän elämän tapahtumiin, joista voidaan päätellä esitetyn vaatimuksen oikeutus.¹

Oikeudellisten perusteiden esittäminen ei ole välttämätöntä, vaikka näin usein menetellään käytännössä. Tuomioistuin arvioi viran puolesta, onko vaatimus oikeutettu kantajan esittämien seikkojen nojalla. Aineellista normistoa lähestytään tällöin *oikeustosisekkojen* eli välittömästi relevanttien faktojen näkökulmasta. Tuomioistuin tietää viran

puolesta, millaista oikeustosisekkojen tasolle kuuluvaa vetoamista kantajalta edellytetään, jotta kanne voitaisiin hyväksyä.

Kannetta riita-asiassa ei saa OK 14:2:n (22.7.1991/1052) ensimmäisen momentin ensimmäisen virkkeen mukaan muuttaa oikeudenkäynnin aikana.² Tarkastelen tässä kirjoituksessa tahdonvaltaisten riita-asioiden osalta, *mitä kanteenmuutuskielto merkitsee uusiin seikkoihin vetoamisen kannalta*. Tarkastelu kohdistuu toisin sanoen tilanteisiin, joissa kantaja haluaa rikastuttaa tai muuttaa alkuperäistä tapahtumainkuvausta menneen ehkä jopa niin pitkälle, että on aiheellista puhua kokonaan toisesta tapahtumainkulusta. Huomioon tulee luonnollisesti ottaa sekin vaihtoehto, että kantaja oikeudenkäynnin aikana väittää asioiden tapahtuneen *joko* haastehakemuksessa *tai* myöhemmin esitetyllä tavalla tarjoten siis sellaisia tapahtumainkuluja, jotka eivät voi olla tosia samanaikaisesti.³

¹ Ks. myös esim. *Frände, Dan – Havansi, Erkki – Helenius, Dan – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Virolainen, Jyrki*, *Prosessioikeus*, 2012 s. 497 ja hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi, *HE 15/1990 vp* s. 50 sekä hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asiain valmistelua, pääkäsitteilyä sekä hakemusasioiden käsitteilyä koskevien säännösten muuttamisesta, *HE 32/2001 vp* s. 28 ss.

² Kanteenmuutuskielto on perinteinen ilmiö, joka tunnettiin jo ennen nykymuotoista sääntelyä. Aikanaan se voitiin johtaa sääntelystä, jonka mukaan tuomitseminen siitä, mistä ei ollut oikeuteen haastettu, merkitsi tuomiovirhettä (ks. vanha OK 25:21 ja *Tirkkonen, Tauno*, Kanteenmuutuskielto siviiliprosessissa, LM 1960 s. 630).

³ Vaikka kantaja ei ole pakotettu ainoastaan yhden mahdollisen tapahtumainkulun esittämiseen, toisinaan on järkevä luopua haastehakemuksessa esitetyistä faktoista ja tyytyä myöhempään vetoamiseen. En ota tässä yhteydessä kantaa siihen, voiko

Kirjoituksessa on lähtöoletuksena, että kantaja pysyy alkuperäisessä vaatimuksessaan. Niihin rajoituksiin, joita kanteenmuutoskielto merkitsee vaatimustasolla, ei kiinnitetä systemaattisesti huomiota. Keskeiseksi tulkinnan kohteeksi jäsentyy näin ollen OK 14:2.3, jonka mukaan: ”Kanteen muuttamiseksi ei ole katsottava sitä, että kanteen tueksi esitetään uusia seikkoja, ellei asia sen johdosta muutu toiseksi.”

Kanteenmuutoskielto liittyy oikeustositseikkojen tasolle. Uudet seikat voidaan aina ottaa huomioon siltä osin, kuin ne tukevat kantajan alun perin väittämän tapahtumainkulun todenmukaisuutta todistusositseikkoina. Ei ole myöskään estettä esittää uudenlaisia oikeudellisia perusteita, koska tuomioistuin joka tapauksessa päätelee viran puolesta, onko vaatimus oikeutettu kantajan esittämän tapahtumainkulun perusteella. Lausuma ”da mihi factum, dabo tibi ius” eli ”anna minulle tosiasia, niin minä annan sinulle oikeutesi” kuvaa osuvasti siviiliprosessimme sisältöä myös kanteenmuutoskielto huomioon ottaen.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia näemyksiä siitä, milloin asia muuttuisi toiseksi. Helpotajuisin on *Karl Olivecronan* (1897–1980) kehittämä oppi, joka sinänsä soveltuu kotimaiseen oikeuteen samoin kuin ruotsalaiseen. Tämän opin mukaan keskeisellä sijalla on *tapahtumainkulun yhtenäisyys*. Uusi seikka voidaan tutkia, jos se ei aiheuta olennaista muutosta alun perin vetoamisen kohteena olleeseen tapahtumainkulkuun.⁴

Kyseinen oppi antaa hyvää perspektiiviä problematiikkaan siitä riippumatta, kuinka hyvin se loppujen lopuksi kuvaa uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuutta. Muut teoriat, joihin palataan

myöhemmin, eivät ole aivan yhtä käteviä tarkastellussa suhteessa. *Perinteinen individualisointiteorian mukainen kanta* tosin rakentuu mielenkiintoisella tavalla aineellisen ja prosessuaalisen oikeuden erottelun varaan, mutta sen perinpohjainen ymmärtäminen edellyttää melkoista taustaselvitystä. Sama koskee oppia, jonka mukaan keskeisellä sijalla on kysymys siitä, johtavatko uudet oikeusositseikat *samaan oikeusseauurukseen* kuin alkupe-
räinen kanneperuste.⁵

Vaikka uuteen seikkaan vetoaminen olisi sinänsä sallittua, kantaja ei voi täysin rajoituksetta esittää kanteensa tueksi uusia seikkoja oikeudenkäynnin aikana. Huomioon tulee nimittäin ottaa myös *prosessinsisäistä preklusiota* koskeva sääntely, jonka vuoksi uuteen seikkaan tukeutuminen käy varmuudella päinsä vain valmistelussa. Keskeinen säännös tässä suhteessa on OK 6:9, jonka nyt käsillä olevan kirjoituksen kannalta relevantti ensimmäinen momentti kuuluu seuraavasti: ”Asianosainen ei saa asiassa, jossa sovinto on sallittu, pääkäsitelyssä vedota sellaiseen seikkaan, johon hän ei ole vedonnut valmistelussa, ellei asianosainen saata todennäköiseksi, että hänen menettelynsä johtuu pätevästä syystä.”

1.2 Täsmennyksiä ja rajauksia

Kanteenmuutoskielto ja uusiin seikkoihin vetoaminen kuuluu prosessioikeuden hankalimpiin kysymyksiin. Perusteellisen tarkastelun pohjana on, kuinka oikeudenkäynti ylipäättään niveltyy aineelliseen normistoon. Suppeaksi tarkoitettussa artikkelissa on toisaalta tarkoituksenmukaista välttää liiallista teoreettisuutta. Onkin aiheellista pyrkiä

kantaja alkuperäisestä vetoamisesta luopumisella varmuudella päästä täysin vastaavaan asemaan, kuin jos vetoamista ei olisi tapahtunut alun perinkään (ks. myös OK 14:5).

⁴ Ks. tarkemmin esim. *Olivecrona*, Grunden och saken, JFT 1954 s. 332 ss. ja *Olivecrona*, Rätt och dom, 1960 s. 316 ss. Kotimainen OK 14:2.3 vastaa olennaisin osin rättegångsbalk (1942/740) 13:3.3:ää, jossa tosin säädetään nimenomaisesti myös siitä, ettei kanteen supistamista samassa asiassa pidetä kanteen muuttamisena. Kanteenmuutoskieltoa koskeva ruotsalainen sääntely oli tärkeänä esikuvana, kun asiasta säänneltiin uudistettaessa oikeudenkäymiskaaren 14 lukua lailla 12.8.1960/362.

⁵ Ks. mainituista tiivistetyistä esim. *Lappalainen, Juha*, Siviiliprosessioikeus I, 1995 s. 410 s.

sellaisiin rajauksiin ja esitysteknisiin ratkaisuihin, jotka edistävät aihepiirin *mahdollisimman yksinkertaista ja käytännönläheistä tarkastelua*.⁶

Jotta tarkastelu ei jäisi liian abstraktiksi, nyt käsillä olevassa kirjoituksessa lähestytään OK 14:2.3:n tulkintaa eritellysti. Tarkastelun pohjana on kantajan esittämä vaatimus. Käsittely ei ole kuitenkaan kaiken kattavaa, vaan huomiota kiinnitetään vain seuraaviin tilanteisiin:

- (1) Kantaja vaatii oikeustoimen pätemättömmäksi julistamista (luku 2).
- (2) Kantaja vaatii omistusoikeutensa vahvistamista (luku 3).
- (3) Kantaja vaatii vastaajan rahasuoritukseen velvoittamista (luku 4).

Kolmantena mainitun tilanteen osalta on aiheellista mainita, että käytännössä rahamäärävaatimuksia luonnehditaan usein esimerkiksi vahingonkorvausvaatimukseksi tai perusteettoman edun palautukseksi. Kyse ei siis olisi A:n esittämästä vaatimuksesta, jonka mukaan B velvoitetaan vaikkapa 10 000 euron maksamiseen. Olen kuitenkin sitä mieltä, että kantaja voi pääsääntöisesti tyytyä esittämään tarkastellun kaltaisen yksinkertaisen rahamäärävaatimuksen ja että tästä näkökulmasta tulee tarkastella myös niitä tilanteita, joissa kantaja on yhdistänyt perustetasoa vaatimukseensa. Esittämäni kannat eivät ole täysin riidattomia, mutta tyydyn viittaamaan niiden perustelujen osalta artikkeliini ”Kanne, vaatimistaakka ja aineellinen varallisuus-oikeus”, *Business Law Forum* 2010 s. 145–224.

Rahamäärävaatimuksen perusluonnetta koskevilla lähtökohdilla on suuri merkitys kanteenmuutosproblematiikan kannalta. Olivecrona on kiinnittänyt huomiota ilmaisutapaan, jonka mukaan vaatimus yksilöityisi vasta perusteensa myötä. Näin esimerkiksi vaatimus vastaajan tietyn rahamäärän suorittamiseen velvoittamisesta olisi erilainen vaatimus siitä riippuen, perustuuko vaatimus esimerkiksi velaksiantoon, kauppaan, vahingonkorvaukseen tai perusteettomaan etuun. Vaatimuksen muutoksesta olisi tällöin kyse esimerkiksi siinä tapauksessa, että kantaja vaatisi ensin 1 000 kruunua velaksiannon perusteella ja sittemmin samaa summaa jollain toisella perusteella.⁷

Uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuudella on läheinen kytkeä siihen, voisiko kantaja vaihtoehdoisesti vedota niihin uudessa oikeudenkäynnissä. Tarkastellaan esimerkiksi tilannetta, jossa yksinkertaisen rahamaksuvaatimuksen esittäneen A:n kanne hylätään. Tämän jälkeen A nostaa uuden kanteen vedoten seikkoihin, joita ei tutkittu aiemmassa oikeudenkäynnissä. Jos tuomioistuimen tulisi jättää kanne tutkimatta *oikeusvoimaa* koskevien oppien nojalla, kyse on ainakin pääsääntöisesti sellaisista seikoista, joihin A olisi voinut vedota ensimmäisessä oikeudenkäynnissä asian muuttumatta toiseksi.⁸

Kytkeä merkitsee muun muassa sitä, että oikeusvoimaa koskevasta oikeuskäytännöstä on mahdollista tehdä kanteenmuutuskieltoa koskevia päätelmiä.⁹ Nyt käsillä olevassa kirjoituksessa ei

⁶ Aihepiirin puitteissa olisi sinänsä mahdollisuuksia myös hyvin teoreettiseen lähestymistapaan otettaessa huomioon skandinaavisen realismin taustavaikutus niihin tutkijoihin, jotka alun perin ryhtyivät kritisoimaan perinteistä individualisointiteorian mukaista kantaa. Samalta pohjalta arvioitiin myös aikaisempia oikeusvoimaa koskevia teorioita (ks. tästä lähemmin *Hepola, Matti*, *Oikeusvoimaopin transformaatio*, 2005 s. 203 ss.).

⁷ Näin *Olivecrona* JFT 1954 s. 313, jossa torjutaan kuvattu jäsenystapa: vaatimuksen sisältönä on koko ajan yksi ja sama eli se, että vastaaja velvoitetaan maksamaan 1 000 kruunua. Erilaisten lähestymistapojen merkitystä konkretisoi hyvin Mikko Vuorenpään kirjoitus ”Yksi huomio kanteenmuutuskielestä”, *DL* 2010 s. 211–213. Siinä käsitellään tiettyä erityisongelmaa, joka johtuu kirjoittajan tavasta hahmottaa rahamäärävaatimus esimerkiksi vahingonkorvaus- tai hinnanalennusvaatimukseksi. Kirjoitus on tavallaan ”jatkoa” samaa ajattelutapaa ilmentävälle artikkelille ”Vahingonkorvaus, hinnanalennus ja vaatimistaakka”, jonka Vuorenpää on kirjoittanut yhdessä Mia Hoffrénin kanssa (*LM* 2009 s. 779–798).

⁸ Ks. myös *Olivecrona* 1960 s. 317, *Möller, Gustaf*, Om domens preklusionsverkan och alternativa grunden för käromål, *JFT* 1995 s. 142, *Hepola* 2005 s. 282, *Lappalainen, Juha*, Siviiliprosessioikeus II, 2001 s. 452, *Frände et al.* 2012 s. 754 sekä *NJA* 2011 s. 718 (perustelujen kohta 8).

⁹ Vastaavuus pätee myös toiseen suuntaan. Jos uuteen seikkaan vetoamista ei pidetä sallittuna, kantajan pitää voida saada seikka tutkituksi uudessa oikeudenkäynnissä (ks. esim. *Möller* JFT 1995 s. 142, *Saranpää, Timo*, Näyttöenemmyysperiaate riita-asiaissa, 2010 s. 67 ja *Jokela, Antti*, Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu, *Oikeudenkäynti* II, 2012 s. 303).

kuitenkaan oteta oikeusvoimaa itsenäisen tarkastelun kohteeksi, vaan siihen kiinnitetään huomiota vain silloin, kuin tämä on välttämätöntä uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuutta pohdittaessa. Rajauksen ansiosta kirjoitus pysyy kohtuullisen mittaisena ja aihepiiriltään selväpiirteisenä otettaessa huomioon myös oikeusvoimaan liittyvän materiaalin paljous sekä liitynnät ihmis- ja perusoikeuksiin. Tuorein aihepiiriä koskeva puheenvuoro on *Jarkko Männistön* väitöskirja ”Theory of Preclusion”, jossa tosin ei varsinaisesti tarkastella oikeusvoimaa Suomen oikeuden mukaan.¹⁰

2. Vaatimuksena oikeustoimen pätemättömäksi julistaminen

2.1 Pääsääntönä vetoamisen luvallisuus

Kun vaatimuksena on tietyn oikeustoimen (tai sopimuksen) pätemättömäksi julistaminen, vaatimus kertoo aika paljon myös tapahtumista. Kantaja lähtee siis siitä, että tietty oikeustoimi on tehty. Vaatimus on itse asiassa jo itsessään sellainen, että herää kysymys, voiko vaatimuksen pysyessä samana asia lainkaan muuttua toiseksi OK 14:2.3:ssa tarkoitetulla tavalla uusiin seikkoihin vetoamisen nojalla.

Kantaja toteuttaa yksinkertaisessa perustapauksessa vetoamisensa niin, että tuomioistuim voi lähteä oikeustoimen olemassaolosta. Seuraavassa rajoitutaan käsittelemään tällaisia kanteita. Käytännössä voi ilmetä myös tilanteita, joissa kantaja sanoo vaativansa oikeustoimen pätemättömäksi julistamista siitä huolimatta, että väitetty tapahtumainkulku viittaa *ineksistenssitilanteeseen* eli oikeustoimen puuttumiseen. Täsmennetään vielä tarkasteltavia tilanteita olettamalla kantajan vetoavan seikkoihin, joiden perusteella tuomioistuin voisi tehdä päätelmän jonkin ns. *yleisen pätevyysdellytyksen* puuttumisesta.¹¹

Konkretisoidaan problematiikkaa tarkastelemalla tilannetta, jossa A vaatii irtaimen kaupan pätemättömäksi julistamista. Hän vetoaa haastehakemuksessa seikkoihin, joiden perusteella tuomioistuimen pitäisi voida tehdä päätelmä oikeustoimilain 30 §:n mukaisesta petollisesta viettelystä. A ei olisi esimerkiksi tehnyt kauppaa, jos hän olisi tiennyt, että vastaaja B oli antanut vilpillisesti väärää tietoa kaupan kohteesta saadakseen kaupan aikaan. Sitten A ilmoittaa valmistelussa vetoavansa lisäksi siihen, että kauppa olisi jäänyt tekemättä myös, mikäli B ei olisi syyllistynyt OikTL 29 §:ssä tarkoitettuun menettelyyn uhatuaan ilmoittaa tietystä A:n rikollisesta menettelystä viranomaisille, jos A ei suostu kauppaan B:n esittämiin ehdoin.

Kun otetaan A:n esille tuomat uudet seikat lähemmän tarkastelun kohteeksi, voidaan todeta, että ne eivät liity kokonaan uuteen ja erilliseen tapahtumainkulkuun. Ne vain antavat lisätietoa kaupan tekemiseen liittyvistä olosuhteista. Toisaalta voidaan olettaa, että jos vaatimuksena on tietyn oikeustoimen tai sopimuksen pätemättömäksi julistaminen, useimmat kuviteltavissa olevat uudet seikat normaalisti kytkeytyvät samaan tapahtumainkulkuun.

Asian samana pysymistä voidaan lähestyä myös toisesta näkökulmasta. A vetosi B:n vilpilliseen menettelyyn siinä tarkoituksessa, että tuomioistuin voisi tehdä sen nojalla päätelmän kaupan pätemättömyydestä. Myös pakottamiseen vetoamisella on sama päämäärä. Esimerkiksi *Juha Lappalainen* on pitänyt *Per Olof Ekelöfää* (1906–1990) mukaillen ratkaisevan tärkeänä sitä, johtavatko uudet oikeustositiseikat *samaan oikeusseaukseen* kuin alkuperäinen kanneperuste. Hän on konkretisoinut kantaansa muun muassa esimerkillä, jossa oikeustointa vaaditaan pätemättömäksi aluksi pakon ja oikeudenkäynnin aikana myös erehdyttämisen perusteella; kyse on sallitusta kanneperusteen muu-

¹⁰ Ks. tarkemmin *Männistö*, Theory of Preclusion, 2013 s. 10 s., jossa luonnehditaan tutkimusta teoreettiseksi työksi, joka ei koske mitään tiettyä oikeusjärjestystä/oikeusjärjestelmää erityisesti vaan niitä kaikkia yleensä.

¹¹ Ks. yleisistä pätevyysdellytyksistä tarkemmin esim. *Zitting, Simo*, Sivullissuojasta varallisuus oikeudessa, 1989 s. 18 s. ja 22 ss.

toksesta, koska oikeusseuraus pysyy muuttumattomana.¹²

Prosessuaalinen tarkoituksenmukaisuus puoltaa OK 14:2.3:n tulkittamista niin, että uusiin seikkoihin vetoaminen esimerkkitapauksen kaltaisessa tilanteessa ei saa aikaan asian toiseksi muuttumista. Mielestäni on kaiken kaikkiaan riittävät perusteet katsoa, että *kyse ei ole kielletystä kanteen muuttamisesta*. Asian ratkaisemisen kannalta kyse on siitä, että tuomioistuin saa ottaa huomioon kaikki kantajan esille tuomat seikat, joiden nojalla se voi tehdä päätelmän oikeustoimen (tai sopimuksen) pätemättömyydestä. Vastaavalla tavalla voidaan luonnollisesti suhtautua myös esimerkiksi vaatimukseen *testamentin* pätemättömäksi julistamisesta. Näin vaikkapa muotovirheeseen alun perin vedonnut kantaja voi asian toiseksi muuttumatta vedota seikkoihin, joiden nojalla testamentin tekijän saatetaan todeta erehtyneen perintökaaren 13:1:n 4 kohdassa tarkoitetulla tavalla.¹³

Edellä on siis pidetty silmällä sellaisia uusia seikkoja, joiden nojalla tuomioistuin voi tehdä päätelmän oikeustoimen pätemättömyydestä. Ainakin systemaattiselta kannalta hankalampia ovat oikeustoimen puuttumiseen viittaavat seikat, sillä nämä liittyvät vaatimukseen ineksisenssin vahvistamisesta. Vaatimusten erottelu on toisaalta problematisoivissa sen vuoksi, että loppupäätelmä tuomioistuimen hyväksyessä vaatimuksen on molemmissa tapauksissa sama eli esimerkiksi tietyn maksuvelvollisuuden puuttuminen. Riittävänä voitaneen kuitenkin pitää ”lähisukulaisuuden” huomioon ottamista uusien vaatimusten esittämisen (OK 14:2) oikeutusta pohdittaessa. Lisäksi tulee pitää mielessä, että kantajan ilmoitusta vaatimuksestaan on ainakin joissain rajoissa mahdollista tulkita välittömästi merkityksestään poikkeavalla tavalla.¹⁴

2.2 Johtopäätöksiä ja tarkentavia huomautuksia

Jotkin vaatimukset ovat itsessään sellaisia, että asia ei käytännössä voi muuttua toiseksi uusiin seikkoihin vetoamisen perusteella. Vaatimus tietyn oikeustoimen tai sopimuksen pätemättömäksi julistamisesta kuuluu tähän kategoriaan. Ongelmaksi jää kuitenkin, mikä on ominaista samaan ryhmään kuuluville vaatimuksille. Virheellisten yleistysten välttämiseksi tarvitaan eriteltyä tarkastelua. Lähtökohtana voidaan kuitenkin pitää vaatimuksen sellaista luonnetta, että *hyväksyipä tuomioistuin kanteen millä perusteella tahansa, uudelle samantaiselle vaatimukselle ei pitäisi olla tarvetta*.

Oikeustoimen pätemättömäksi julistamista koskevaan vaatimukseen pääsääntöisesti rinnastuneen esimerkiksi vaatimus, jonka mukaan oikeustoimi tulee *peräyttää* velkojien intressien vuoksi. Tarkastellaan esimerkiksi tilannetta, jossa kantaja alun perin vaatii luovutuksen peräyttämistä vedoten seikkoihin, jotka sinänsä oikeuttavat vaatimuksen takaisinsaantilain 6 §:n lahjaa koskevan sääntelyn nojalla. Oikeudenkäynnin aikana käy vastaajan kiistämisen jälkeen ilmi, että relevantit tapahtumat olivat sattuneet haastehakemuksessa väitettyä aikaisemmin estäen peräyttämisen mainitun säännöksen nojalla. Asia ei muuttune toiseksi, vaikka kantaja vetoaisi seikkoihin, joiden nojalla tuomioistuin voisi todeta vaatimuksen oikeutetuksi TakSL 5 §:n nojalla.¹⁵

Hankalampi on tilanne, jossa kantaja vetoaa oikeudenkäynnin aikana seikkoihin, joiden nojalla tuomioistuin voisi tehdä päätelmän oikeustoimen pätemättömyydestä esimerkiksi jonkin oikeustoi-

¹² Ks. tarkemmin *Lappalainen* 1995 s. 411 s., ks. myös *Ekelöf, Per Olof, Ändring av talan, SvJT* 1957 s. 320, *Virolainen, Jyrki*, Kanteen muuttamisesta ja ennakkopäätösten perustelemisesta – teoriaa, käytäntöä, kritiikkiä, *DL* 1990 s. 573 ss. ja *Frände et al.* 2012 s. 527.

¹³ Ks. myös *Lappalainen* 1995 s. 412 ja *Frände et al.* 2012 s. 527 sekä *Kangas, Urpo*, Määräaikaan sidotut kanteet perhevarallisuus oikeudessa ja kanteenmuutoskielto, *BLF* 2005 s. 281 ss., jossa tosin ei nähtävästi hahmoteta kantajan esittämän vaatimuksen sisällöksi yksinkertaisesti sitä, että tuomioistuin julistaa testamentin pätemättömäksi.

¹⁴ Ks. myös *Virolainen, Jyrki*, Materiaalinen prosessinjohto, 1988 s. 64. Vaikka kantaja olisi ilmoittanut vaativansa oikeustoimen pätemättömäksi julistamista, hän on saattanut vedota jo haastehakemuksessa seikkoihin, joiden nojalla hänen voidaan katsoa vaatineen ineksisenssin vahvistamista. Tilannetta mutkistaa osaltaan oikeustoimen pätemättömyyden ja puuttumisen rajankäynnin hankaluus. Esimerkiksi valeoikeustoimia käsitellään oikeuskirjallisuudessa usein pätemättömyyssopin alaisuudessa, vaikka lienee parempi katsoa, että niissä ei ole lainkaan kyse oikeustoimesta.

¹⁵ Ks. myös *Olivecrona JFT* 1954 s. 327 ja 334 s.

milain 3 luvussa olevan säännöksen nojalla. Ainakin ensi katsannossa tuntuu siltä, ettei tuomioistuin voi julistaa oikeustointa pätemättömäksi, jos kantaja on vaatinut oikeustoimen peräyttämistä. Ovat-han pätemättömyys ja peräyttämisen alaisuus eri asioita aineellisen varallisuus oikeuden näkökulmasta. Tämä on toisaalta turhan suoraviivaista päätelyä otettaessa huomioon myös, että velkojien näkökulmasta ei välttämättä ole suurta merkitystä sillä, onko oikeustoimi pätemätön vai peräytettävissä.

Prosessuaalinen selkeys huomioon ottaen on kuitenkin perusteltua lähteä ainakin systemaattisessa mielessä siitä, että *pätemättömäksi julistaminen edellyttää vaatimusta pätemättömäksi julistamisesta*. Jos kantajan ei voida katsoa esittäneen tällaista vaatimusta jo alun perin edes tulkinnan keinoin, joudutaan vastatusten kanteen muuttamista koskevan problematiikan kanssa. Vaatimustasolle kuuluvat muutokset on kuitenkin rajattu nyt käsillä olevan kirjoituksen ulkopuolelle. Ainakin ensi katsannossa tuntuisi järkevältä pyrkiä tulkitsemaan problematiikan kannalta keskeistä OK 14:2.1:ia niin, että kantajalla olisi mahdollisimman laajat mahdollisuudet vaatia pätemättömäksi julistamista oikeudenkäynnin aikana.¹⁶

Toiseksi esimerkiksi käy vaatimus *yhdistyksen päätöksen kumoamisesta*. Oikeuskäytännöstä voidaan mainita tapaus KKO 1988:37, jossa kantaja oli vaatinut kumottavaksi erottamistaan koskevan päätöksen. Kantaja esitti vasta oikeudenkäynnin aikana, että kyseessä oleva päätös loukkasi jäsenten yhdenvertaisuutta, koska kahta muuta jäsentä oli aiemmin kohdeltu toisella tavalla. Kun kanteen

sisältönä oli ollut saada tietty päätös kumotuksi, asia ei ollut korkeimman oikeuden mukaan muuttunut toiseksi, vaikka kantaja oli alioikeudessa, vedottuaan ensiksi moitteenalaisen päätöksen lain ja vastaajajyhdistysten sääntöjen vastaisuuteen, asian käsittelyssä vedonnut siihen, että päätös loukkasi kantajan yhdenvertaisuutta muihin vastaajajyhdistyksen jäseniin nähden.¹⁷

Vaatus päätöksen kumoamisesta on itsessään sellainen, että sen voidaan katsoa kattavan niin yhdistysoikeudellisen pätemättömyyden kuin mitättömyyden. Nykyisen yhdistyslain 32 §:ssä on otettu kantaa tilanteeseen, jossa yhdistyksen päätös ei ole syntynyt asianmukaisessa järjestyksessä tai jos se muutoin on lain tai yhdistyksen sääntöjen vastainen. Lähtökohtana on tällöin, että muun muassa yhdistyksen jäsen voi nostaa kanteen yhdistystä vastaan päätöksen julistamisesta pätemättömäksi. Jos päätös sen sijaan on mitätön YhdL 33 §:n osoitetusta syystä, kantajan tulisi yhdistyslaissa omaksutuun termein nostaa kanteen ”sen vahvistamiseksi, että yhdistyksen päätös on mitätön.”

Vaikka on sinänsä selkeää esittää vaatimukset lainsäädännössä osoitetussa muodossa, hyväksyttävänä voidaan pitää myös vaatimusta yhdistyksen päätöksen kumoamisesta.¹⁸ Tästä näkökulmasta tulee tarkastella myös uusiin seikkoihin vetoamista ja uusien vaatimusten esittämistä oikeudenkäynnin aikana esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa kantaja on haastehakemuksessa ilmoittanut vaativansa päätöksen pätemättömäksi julistamista. On pyrittävä tulkitsemaan OK 14:2:ää niin, että kantajalla on mahdollisuus vaatia oikeudenkäynnin aikana mitättömyyden vahvistamista, mikäli hänen

¹⁶ Ks. myös *Olivecrona* JFT 1954 s. 327 s., jossa ei tosin pidetä selvänä, että uuteen seikkaan vetoamiseen liittyisi muutos vaatimustasolla. Todettakoon vielä, että vastaavalla tavalla voidaan suhtautua vaatimukseen ineksisistenssin vahvistamisesta. Ei liene käytännössä mitenkään tavatonta, että kantajalle käy oikeudenkäynnin aikana ilmi, että peräytettäväksi vaadittua oikeustoimessa olikin kyse valeoikeustoimesta ja että myös tuomioistuin on mahdollista vakuuttaa tästä. Jos kantajalla on pätevä syy menettelylleen, tuntuisi järkevältä suhtautua hyväksyvästi (vasta) pääkäsittelyssäkin tehtyyn vaatimukseen siitä riippumatta, vastaako tämä sanataarkasti OK 14:2:n ensimmäisessä ja toisessa momentissa olevaa sääntelyä.

¹⁷ Ks. myös *Halila, Heikki*, Oikeustapauskommentti, LM 1988 s. 703, jossa kiinnitetään aiheesta huomiota siihen, että jutussa ei ollut kysymys vain uudenlaisesta oikeudellisesta luonnehdinnasta.

¹⁸ Ks. erilaisiin menettelyihin liittyen myös KKO 2012:50, jossa vaadittiin, että tietyt päätökset kumotaan YhdL 32.1 §:n nojalla pätemättöminä tai YhdL 33.2 §:n nojalla mitättöminä. Todettakoon vielä, että kanteessa saattaa edellä mainittujen sijasta olla kyse ineksisistenssin vahvistamisesta. Tunnustetaanhan yhdistysoikeudessa myös ”olemattomien” päätöksien kategoria (ks. tarkemmin esim. *Halila, Heikki – Tarasti, Lauri*, Yhdistysoikeus, 2011 s. 484).

oikeudenkäynnin aikana esille tuomansa uudet seikat edellyttävät tällaista vaatimusta. Toisaalta ei voida pitää poissuljettuna tulkintaa, jonka mukaan alun perin esitetty pätemättömäksi julistamista koskeva vaatimus normaalisti kattaisi myös mitättömyyden vahvistamisen, jolloin kyse olisi vain uusiin seikkoihin vetoamisesta.¹⁹

Edellä esitellyn kaltaista, osin vaatimustasoon liittyvää problematiikkaa, voi ilmetä myös muissa yhteyksissä. Jos esimerkiksi testamentin pätemättömäksi julistamista koskevassa jutussa vedotaan uuteen seikkaan, tulee kysyä, sopiiko se asiassa esitettyyn vaatimukseen. Voihan seikka liittyä paremmin esimerkiksi vaatimukseen testamentin ineksisenssin tai peruuttamisen vahvistamisesta. Vaatimustaso on saattanut toisinaan jäädä turhan vähälle huomiolle pohdittaessa esimerkiksi sitä, voiko kantaja, joka on vedonnut testamentin tekijän sieluntoiminnan häiriintyneisyyteen, vedota oikeudenkäynnin aikana testamentin peruuttamiseen.²⁰

3. Vaatimuksena omistusoikeuden vahvistaminen

Omistusoikeuden vahvistamista koskeva vaatimus ei itsessään ”kerro” yhtä paljon kyseessä olevasta asiasta kuin esimerkiksi vaatimus tietyn oikeustoimen pätemättömäksi julistamisesta. Ajatellaan vaikkapa tilannetta, jossa A nostaa kanteen B:tä kohtaan vaatien, että tietyn irtaimen esineen vahvistetaan kuuluvan hänelle. Vaatimuksen itsensä perusteella jää täysin avoimeksi, millaisiin seik-

koihin vaatimus perustuu. Varmuudella tosin tiedetään, että riita koskee tietyn irtaimen esineen omistusta.

Parempi käsitys kanteesta saadaan, kun huomiota kiinnitetään myös kanneperusteeseen.²¹ Esimerkkimme A saattaa vedota vaatimuksensa tueksi muun muassa siihen, että

- (1) A oli valmistanut esineen itselleen kuuluvista tarveaineista,
- (2) B oli myynyt esineen A:lle tai
- (3) B oli esineen C:ltä ostaessaan toiminut A:n välillisenä edustajana.

Oikeuskirjallisuuden perinteisenä kantana voidaan pitää sitä, että *asia ei muutu toiseksi, vaikka kantaja käsittelyn aikana vetoaisi alkuperäisestä poikkeavaan saantoperusteeseen*. Tämä nimittäin on linjassa aikanaan suosiota nauttineen individualisoimisteorian kanssa. Esimerkiksi *Tauno Tirkkonen* (1898–1976) on maininnut omistusoikeuden nimenomaisesti esimerkkinä oikeudesta, jonka yksilöinti ei edellyttänyt syntyperusteen ilmaisemista.²²

Mahdollisuus vedota oikeudenkäynnin aikana olennaisesti aiemmasta poikkeavaan saantoperusteeseen saattaa vaikuttaa arveluttavalta etenkin, jos tälle annetaan ratkaiseva merkitys myös hylkäävän tuomion *oikeusvoiman* kannalta.²³ Tämä ei kuitenkaan ole mikään välttämättömyys. Vanhemmassa kirjallisuudessa katsottiin useimmiten, että *oikeusvoima koski ainoastaan niitä saantoperusteita, joihin kantaja oli oikeudenkäynnin aikana nojautunut*.

¹⁹ Ks. aihepiiriin liittyen myös *Halila, Heikki*, Miten tehokkaasti urheilun oikeusturvalautakunnasta saadaan oikeusturvaa?, DL 1998 s. 28 ja *Halila – Tarasti* 2011 s. 486 s., joista tulee tosin tehdä varoen päätelmiä kannanottojen lyhyden ja tulkinnanvaraisuuden vuoksi.

²⁰ Ks. samansuuntaisesti *Kangas* BLF 2005 s. 262 ss., jossa korostetaan aiheesta, että testamentin moitekanne tulee erottaa kanteesta, jossa vaaditaan testamentin peruutetuksi julistamista. Prosessuaalisessa kirjallisuudessa on toisinaan käsitelty problematiikkaa ainoastaan uuteen seikkaan vetoamisen näkökulmasta käsittelemättä eritellysti, millaista vaatimustasolle kuuluvaa hahmotusta tällainen lähestymistapa edellyttää.

²¹ Selvyyden vuoksi on hyvä todeta, että tarkastelen 3. luvussa vain ”yksinkertaista” vahvistuskannetta ottamatta huomioon esimerkiksi maakaaren 3:1:ssä tarkoitettua saannonmoitetta.

²² Ks. tarkemmin *Tirkkonen*, Siviiliprosessioikeus I, 1974 s. 453 s. Uusiin seikkoihin vetoaminen ei siis voi saada aikaan asian toiseksi muuttamista, koska riidan kohteena oleva omistusoikeus ei koskaan muutu yksilöllisyydeltään toiseksi uusien seikkojen perusteella. Näin esimerkiksi haastehakemuksessa mainitun kaupan rinnalle tai sijaan voisi tulla valmisteluvaiheessa välillinen edustus. Kyse ei siis olisi kielletystä kanteenmuutoksesta, vaikka kantaja esittäisi vaatimuksensa perusteeksi alkuperäisestä olennaisesti poikkeavan tapahtumainkulun.

²³ Ks. myös *Olivecrona* JFT 1954 s. 323 s. ja 334. Jos ratkaiseva merkitys annettaisiin tapahtumainkulun yhtenäisyydelle, kantaja ei voisi ainakaan rajoituksetta vedota uusiin saantoperusteisiin, joihin voitaisiin toisaalta vedota uudessa oikeudenkäynnissä.

Myös Tirkkonen oli tätä mieltä perustellen kantaansa sillä, että olisi ollut epätarkoituksenmukaista ja kohtuutonta vaatia kantajalta kaikkien mahdollisten saantoperusteiden mainitsemista ja oikeaksi todistamista perusteiden prekludoitumisen uhalla.²⁴

Vaikuttaisi järkeenkäyvältä hyväksyä uuteen saantoperusteeseen vetoamisen mahdollisuus ja katsoa, että kantaja voi toisaalta tyytyä alkuperäiseen kanneperusteeseen ja vaatia tarvittaessa omistusoikeuden vahvistamista uudella perusteella uudessa oikeudenkäynnissä. Tällainen kanta ei ole kuitenkaan ongelmaton. Oikeuskäytännöstä voidaan osoittaa ratkaisuja, joissa on melko yleisessä muodossa asetettu ns. *laajan oikeusvoimavaikutuksen* kannalle. Tämän mukaan kantaja ei voi asiallisesti samaa tarkoittavassa uudessa kanteessa vedota sellaisiin seikkoihin, joihin hän olisi voinut vedota jo aikaisemmassa oikeudenkäynnissä.²⁵

Laajan oikeusvoimavaikutuksen asema ei ole kuitenkaan niin selvä, kuin joidenkin ratkaisujen perusteella voisi kuvitella. Palaan asiaan 4. luvussa. Tyydyn tässä yhteydessä toteamaan, että suhtaudun kriittisesti laajaan oikeusvoimavaikutukseen tarkastellussa tilanteessa, jos uuteen saantoperusteeseen vetoamista arvioidaan perinteiseen tapaan. Jätän kuitenkin ongelman vain maininnan varaan, koska nyt käsillä olevassa kirjoituksessa ei ylipäättään ole otettu oikeusvoimaa itsenäisen tarkastelun kohteeksi.

Siitä riippumatta, kuinka oikeusvoimaan suhtaudutaan, vaikuttaa olevan riittävät perusteet noudattaa perinteistä käsitystapaa kanteenmuutoksen

suhteen. Viittaaan tapaukseen KKO 1972 II 20, jossa kantaja A oli alun perin vedonnut hyväkseen tapahtuneeseen asunto-osakkeen luovutukseen. Kun juttua käsiteltiin alioikeudessa, A esitti lisäksi, että hän oli noin kymmenen vuotta aiemmin ostanut osakkeen omilla varoillaan tuolloin alaikäisen tyttärensä nimiin tarkoittamatta lahjoittaa osaketta tyttärelleen. Koska osake oli sen ostamisesta alkaen ollut A:n omistuksessa ja hallinnassakin, myöhemmin laaditulla asiakirjalla oli tarkoitettu vain todellisen asiantilan vahvistamista.

Tässä yhteydessä ei ole tarpeen valaista lähemmin, kuinka tarkastellun kaltaista tilannetta tulee hahmottaa aineelliselta kannalta.²⁶ Olennaista on, että kantaja alun perin vetosi luovutukseen esittäen oikeudenkäynnin aikana toisen saantoperusteen. Tapausselosteen perusteella on tosin vaikea sanoa täydellä varmuudella, kuinka vetoamiset tarkkaan ottaen tapahtuivat tapauksessa. Oikeuskirjallisuudessa on epäilty, ettei A ollut vedonnut muuhun kuin luovutukseen väittämistaakan vaatimalla selvyydellä ja painokkuudella.²⁷

Korkein oikeus hyväksyi kanteen, koska A:n oli näytetty omilla varoillaan hankkineen osakkeen tyttärensä nimiin saadakseen tälle asunnon koulunkäynti- ja opiskelujaksi ja koska A:n ei myöskään ollut katsottava tarkoittaneen lahjoittaa osaketta tyttärelleen. Omistusoikeus oli kuulunut A:lle osakkeen hankkimisesta lähtien. Ratkaisu on linjassa oikeuskirjallisuudessa perinteisesti suositetun kannan kanssa. Uudemmassa kirjallisuudessa *Jyrki Virolainen* on kiinnittänyt huomiota ratkaisun perus-

²⁴ Ks. tarkemmin *Tirkkonen*, Suomen siviiliprosessioikeus II, 1977 s. 292 s. lähteineen. Kantaa voidaan hahmottaa siten, että tuomioistuimien ratkaisisi ainoastaan sen, onko kantaja omistaja vetoamiensa seikkojen perusteella. Kyse ei olisi siis kannanotosta asiaan, joka koskee yleisesti kantajan omistusoikeutta (ks. toisaalta *Ekelöf, Per Olof – Bylund, Torleif – Boman, Robert, Rättegång* III, 1994 s. 120 s.).

²⁵ Ks. etenkin KKO 2001:136 ja tämän kanssa linjassa oleva KKO 2008:43 sekä oikeuskirjallisuudesta *Lappalainen* 2001 s. 449 ss., *Männistö, Jarkko*, Siviiliprosessuaalisen oikeusvoimaopin muutoksesta, sen perusteista ja vaikutuksista, LM 2004 s. 41 ss., *Jokela, Antti*, Oikeudenkäynti III, 2004 s. 435 ss., *Hepola* 2005 s. 280 ss. ja 295 ss., *Saranpää* 2010 s. 67 s., *Jokela* 2012 s. 303 ja *Frände et al.* 2012 s. 752 s.

²⁶ Ks. sen sijaan *Lohi, Tapani*, Vajaavaltaisen nimissä tehdyn kaupan rahoittamiseen liittyvistä ongelmista, DL 2002 s. 988–1017.

²⁷ Ks. esim. *Virolainen* 1988 s. 261 ss. ja *Virolainen* DL 1990 s. 568 s. sekä *Ovaskainen, Seppo*, Väittämistaakasta siviiliprosessissa, 1989 s. 46 ss., joissa esitetystä seuraa, että myöhempi vetoaminen jäi korkeintaan todistusosiseikkojen tasolle. Olen itse toista mieltä, sillä on vaikea katsoa luovutusta tukevaksi väitteeksi sitä, että osake aineellisessa mielessä kuului kantajalle jo ennen ”luovutusta” tietyistä syistä. Tapausselosteen perusteella voidaan jopa pohtia, oliko A oikeudenkäynnin aikana luopunut kokonaan luovutukseen vetoamisesta, siis jättänyt vetoamasta luovutukseen edes toissijaisena saantoperusteena.

telujen vähäisyyteen katsoen, että ratkaisun merkitys kanteenmuutosta koskevana ennakkopäätöksenä jää varsin kyseenalaiseksi.²⁸

Ratkaisulla KKO 1972 II 20 lienee kuitenkin ennakkopäätösarvoa jopa riippumatta siitä, kuinka korkein oikeus ajatteli oikeusvoimakysymyksen ratkeavan. Vaikka myös kritiikille on perusteita, *perinteistä kantaa voidaan edelleen pitää oikeutemme mukaisena*. Vaatimus omistusoikeuden vahvistamisesta onkin luonteeltaan sellainen, että jos kanteen hyväksytään yhden saantoperusteen nojalla, kantajalla ei normaalisti pitäisi olla tarvetta saada omistusoikeuttaan vahvistetuksi toisella perusteella. Näin haluttaessa saatetaan puhua myös siitä, että uudet seikat johtavat samaan oikeusseuraukseen kuin alkuperäinen kanteperuste.²⁹

Omistusoikeuden vahvistamista koskevaan kanteeseen saatetaan kumuloida hallintakante, joka voi kuitenkin esiintyä myös yksinään. Kanteperusteenä voi olla esimerkiksi se, että vastaaja oli ottanut esineen luvatta kantajan hallinnasta. Edellä jaksosta 1.2 ilmenevien rajausten johdosta en ota tarkasteltavaksi kantajan mahdollisuutta vedota oikeudenkäynnin aikana muihin perusteisiin. Uusina seikkoina voivat siis olla esimerkiksi seikat, joiden perusteella tuomioistuin voisi tehdä päätelmän hallintaan oikeuttavasta esineen omistuksesta.³⁰

4. Vaatimuksena rahasuorituksen velvoittaminen

4.1 Johdannoksi

Vaatimus vastaajan tiettyyn rahasuorituksen velvoittamisesta ei itsessään kerro paljoa siitä, millaisesta riidasta on kysymys. Itsestään selvänä läh-

tökohtana voidaan pitää, että uusiin seikkoihin vetoaminen saattaa merkitä kiellettyä kanteenmuutosta. Toisaalta myös rahavaatimuksen tueksi täytyy olla mahdollista esittää uusia seikkoja ilman, että asia muuttuisi toiseksi OK 14:2.3:ssä tarkoitetulla tavalla.

Asia ei muutu toiseksi ainakaan siinä tapauksessa, että *uuteen seikkaan vetoamista voidaan luonnehtia lieväksi/pienehköksi oikaisuksi tai täydennykseksi*. Esimerkiksi A, joka on vedonnut B:n allekirjoittaneen tietyn asiakirjan 1. huhtikuuta A:n kotona, voi valmistelussa ilmoittaa erehtyneensä ja vetoavansa allekirjoittamiseen 8. huhtikuuta B:n konttorissa. Vastaavalla tavalla voidaan suhtautua tilanteeseen, jossa A on ”unohtanut” alkuperäisestä tapahtumainkuvauksesta jonkin pienseikan, joka kuitenkin on välttämätön kanteen hyväksymisen kannalta. Näin saattaa käydä esimerkiksi jutussa, jossa A pyrkii vetoamaan seikkoihin, joiden nojalla tuomioistuin voisi tehdä päätelmän vaatimuksen oikeutuksesta vahingonkorvauslain nojalla.³¹

Hankalampien tilanteiden tarkastelussa tulee muistaa, että uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuudella on läheinen, jo edellä jaksossa 1.2 todettu, kytkevä oikeusvoimaan. On siis relevanttia kysyä, mikä olisi kantajan mahdollisuus vedota esillä oleviin seikkoihin *uudessa oikeudenkäynnissä* siinä tapauksessa, että kanteen hylättäisiin alkuperäisessä muodossaan. Jos uusiin seikkoihin perustuvaa kanteen ei tutkittaisi, kantajalla täytyy ainakin yleensä olla mahdollisuus vedota niihin ensiprosessissa ilman, että asia muuttuisi toiseksi. Kantajan tuleekin vedota kyseisiin seikkoihin uhalta, että hänen oikeutensa jää toteutumatta oikeusvoimavaikutuksen vuoksi.

²⁸ Virolainen DL 1990 s. 579 s.

²⁹ Ks. myös Ekelöf, *Per Olof*, Processuella grundbegrepp och allmänna processprinciper, 1956 s. 103 s. ja Ekelöf SvJT 1957 s. 320 s. Jos tätä pidetään tarkoituksenmukaisena, saantoperusteeseen voidaan katsoa liittyvän lukuisia oikeusseurauksia, joista omistusoikeus ”koostuu”.

³⁰ Ks. myös Kaisto, *Janne – Tepora, Jarno*, Esineoikeus eurooppalaistuvassa Suomessa, 2012 s. 228 ss.

³¹ Ks. edellä mainitun johdosta Ellilä, *Tauno*, Kanteenmuuttamisen sallittavuudesta, DL 1939 s. 386 ss., *Tirkkonen* LM 1960 s. 634 s., *Lappalainen* 1995 s. 410 ja *Frände et al.* 2012 s. 526. Itsestään selvien tilanteiden alaisuuteen kuuluu nähdäkseni myös tilanne, jossa kauppahintaa velkova kantaja vetoaa siihen, että vastaaja oli suullisesti luvannut maksaa 10 000 euron suuruisen kauppahinnan. Kantaja voi asian toiseksi muuttumatta vedota toissijaisesti siihen, että vastaaja oli velvoittautunut kauppahinnan maksamiseen suuruuden jäätyä avoimeksi vedoten tarvittaessa myös muihin kauppahinnan suuruuden kannalta relevantteihin seikkoihin. Tarkastellun kaltaisessa tilanteessa on kauppalain 45 §:n mukaan lähtökohtana, että ostajan on maksettava hinta, joka on kohtuullinen ottaen huomioon tavarain laatu ja ominaisuudet, kaupantekohetken käypä hinta sekä muut olosuhteet.

Kahden oikeudenkäynnin konstruktio on hyödyllinen myös sillä oletuksella, että kanne *hyväksyttäisiin* alkuperäisen vetoamisen perusteella. Näin on ainakin, jos asian toiseksi muuttumista tarkastellaan ”ekelöfiläisittäin”. Tämä käy selvästi ilmi muun muassa siitä, kuinka Lappalainen on konkretisoinut oikeusseurauksen samana pysymistä. Hän on pitänyt seuraamuksen identtisyysarvostelussa olennaisena, että ”vastaaja voidaan tuomita vaadittuun seuraukseen vain yhden kerran jollakin vaihtoehdoista perusteista I. kanteen hyväksyminen yhdellä perusteella tekee muut perusteet tarpeettomiksi”.³²

Mainittu vastaa ainakin pääpiirteissään oikeusseurauksen samuuden ratkaisuutta koskevan opin alkuperäistä perusideaa. Opin kehittänyt Ekelöf kiinnitti huomiota siihen, että eri perusteiden oikeudellinen merkitys saattaa ”tyydyttyä” yhdellä ja samalla vastaajan käyttäytymisellä. Nämä tilanteet oli tärkeä erottaa tilanteista, joissa perusteiden välillä ei ollut samanlaista yhteyttä. Ekelöf toi selvästi esille, että tarkoitettu olisi sinänsä voitu tuoda esille muutenkin kuin oikeusseurauksen samuudesta puhumalla.³³

Oppi oikeusseurauksen samana pysymisen ratkaisuudesta muodostaa järkevä lähtökohdan pohdittaessa, milloin rahamääräisen vaatimuksen tueksi esitetyt uudet seikat saavat aikaan asian toiseksi muuttumisen OK 14:2.3:ssa tarkoitettulla tavalla. Tuomioistuimien voi opin puitteissa hyväksyä kanteen tekemällä päätelmän saamisoikeudesta, joka ei välttämättä ole individualisointiteorian näkökulmasta ”sama” kuin alkuperäisestä tapahtumainkulusta pääteltävissä oleva saamisoikeus. Uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuutta on siis toisaalta mahdollista lähestyä perinteitä kunnioit-

taen siltä kannalta, missä määrin tuomioistuin voi ottaa uudet seikat huomioon tehdessään päätelmiä kanteen hyväksymiseen oikeuttavan saamisoikeuden olemassaolosta.³⁴

Oikeusseurauksen samuuden ratkaisuutta koskevan opin puitteissa tulee siis kiinnittää toisella tavalla huomiota aineelliseen normistoon kuin katsottaessa ratkaisevaksi se, aiheuttaako uuteen seikkaan vetoaminen olennaista muutosta alun perin vetoamisen kohteena olleeseen tapahtumainkulkuun. Oikeusseuraus saattaa pysyä samana, vaikka uudet seikat merkitsisivät olennaista muutosta aiemmin esitettyyn tapahtumainkulkuun. Toisaalta tapahtumainkulku saattaa pysyä yhtenäisenä siitä huolimatta, että uudet seikat liittyvät toiseen oikeusseuraukseen. OK 14:2.3:n tulkinnan kannalta helpompia ovat ne melko yleiset tilanteet, joissa oikeusseurauksen samuutta ja tapahtumainkulun yhtenäisyyttä koskevat opit johtavat samaan lopputulokseen. Tällöin voitaneen pitää käytännössä varmana, että asian toiseksi muuttumista tulee arvioida oppien mukaisella tavalla.

4.2 Pääperiaatteet ja pohjustusta jatko-tarkastelulle

Uusiin seikkoihin vetoamista voidaan pitää *lähtökohtaisesti* sallittuna silloin ja vain silloin, kun ne johtavat samaan oikeusseuraukseen kuin alkuperäinen kanneperuste. Tällöin on olennaista ymmärtää ”oikeusseuraus” oikealla tavalla. Ajatellaan vaikkapa tilannetta, jossa B saa A:lta luottoa kuukauden välein lupautuen molemmilla kerroilla 10 000 euron rahasuoritukseen. Kumpakin luotonantoa vastaa oma oikeusseurauksensa eli velvollisuus kyseiseen rahasuoritukseen. Näin asia

³² Näin Lappalainen 1995 s. 413.

³³ Ks. tarkemmin Ekelöf 1956 s. 104, jossa ei toisaalta perustella sen tarkemmin valittua ratkaisua. Kielenkäyttö liittyy siihen, mikä merkitys termeillä rättsregel, rättsfaktum ja rättsföljd oli Ekelöfin teorianmuodostuksessa yleensä (ks. tästä Ekelöf 1956 s. 12 ss.).

³⁴ Oikeusasemia on mielestäni järkevä kuvata varallisuus oikeuksien käsitteiden avulla. Rahamäärävaatimuksen tueksi vedotaan yksinkertaisessa perustapauksessa seikkoihin, joiden nojalla aineellisen normiston tunteva tuomioistuin voi tehdä päätelmän saamisoikeudesta, jonka mukaiseen suoritukseen velvoittamista kanne koskee. Tältä kannalta voidaan tarkastella myös alkuperäisen tapahtumainkulun muuttamista ja/tai rikastuttamista oikeudenkäynnin aikana. Uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuus liittyy tuomioistuimen ratkaisutoiminnan näkökulmasta siihen, millaisen saamisoikeuden nojalla kanne saadaan hyväksyä myös alun perin esitetty tapahtumainkulku huomioon ottaen.

muuttuisi toiseksi, jos alun perin yhteen luotonantoon 10 000 euron rahamäärävaatimuksen tueksi vedonnut A vetoaisi oikeudenkäynnin aikana myös toiseen luotonantoon.

Kyseisen lähtökohdan tueksi voidaan viitata uudempaan oikeuskäytäntöön, joka tulkinnanvaraisuudestaan huolimatta sopii ainakin tietyin osin oppiin oikeusseurauksen samana pysymisen ratkaisuudesta. Keskeisenä ennakkopäätöksenä voidaan pitää ratkaisua KKO 1990:83, jota käsitellään lähemmin 4.3 jaksossa.

Oikeuskäytännöstä ei saada kuitenkaan kiistatonta tukea väitteelle, jonka mukaan oikeusseurauksen samana pysymisellä olisi aina ratkaiseva merkitys. Selviä ovat lähinnä ne tilanteet, joissa uudet seikat eivät merkitse olennaista muutosta alun perin esitettyyn tapahtumainkulkuun sen lisäksi, että seikat johtavat samaan oikeusseuraukseen kuin alkuperäinen kanneperuste. Voisi jopa olla mahdollista väittää, että ”ekelöfilaisellä” lähestymistavalla ei kotimaisen oikeuskäytännön perusteella ole ratkaisevaa etusija-asemaa suhteessa ”olivecronalaiseen” lähestymistapaan.

Uusiin seikkoihin vetoamista ei ehkä aina voida hyväksyä siitä huolimatta, että seikat johtaisivat samaan oikeusseuraukseen kuin alkuperäinen kanneperuste. Tätä problematiikkaa avataan jaksossa 4.4 kattavuuteen pyrkimättä. Tarkoituksena on lähinnä vain osoittaa, ettei oikeusseurauksen samuus välttämättä johda järkevään lopputulokseen kaikissa tapauksissa.

Jos oikeusseuraus ei pysy tarkoitetulla tavalla samana, uusiin seikkoihin vetoaminen on yleensä kiellettyä. Kyse on kuitenkin vain *pääsäännöstä*, mikä käy ilmi jaksosta 4.5, jossa tarkastellaan oikeusluontoista uuteen seikkaan vetoamista. Tässäkään yhteydessä ei pyritä kattavuuteen. Ensin tarkastellaan, millaisia päätelmiä OK 14:2.1:n 3 kohdasta voidaan tehdä pohdittaessa uuteen seikkaan vetoamisen sallittavuutta. Tämän jälkeen osoitetaan,

että prosessiekonomia ja yleinen tarkoituksenmukaisuus voivat ainakin jossain laajuudessa itsessään oikeuttaa pääsäännöstä poikkeamisen.

Selvytyden vuoksi on aiheellista muistuttaa, että luvussa 4 pidetään silmällä ainoastaan rahamäärävaatimusten tueksi esitettäviä uusia seikkoja. Kunkin erilaisen kannetyypin osalta tulee käsitellä erikseen, missä määrin uusiin seikkoihin vetoaminen oikeudenkäynnin aikana on mahdollista. Rahamääräisiä vaatimuksia koskevasta oikeuskäytännöstä ei välttämättä voida tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Oikeusseurauksen samuuden ratkaisuutta koskevan opin oikeutus eri tilanteissa kytkeytyy vahvasti oikeusvoimaan eli käytännössä siihen, seuraisiko uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuudesta niiden oikeusvoimavaikutuksen piiriin joutuminen.

4.3 *Ratkaisu KKO 1990:83 keskeisenä ennakkopäätöksenä*

4.3.1 Tapaus ja sen ratkaiseminen

Tapaus KKO 1990:83 on kiinnostava monessakin mielessä. Siinä A oli kuolinpesän osakkaana myynyt osuutensa tietystä tilasta kuolinpesän toiselle osakkaalle B:lle ja tämän vaimolle C:lle. Kauppakirjan mukaan tilaan kohdistuvista veroista ja muista julkisoikeudellisista maksuista vastasivat omistusajaltaan kuolinpesän osakkaat ja kaupantekopäivästä lähtien ostajat. Kaupanteon jälkeen tila oli saanut vuoden 1983 *veronpalautuksena* 6 210 markkaa. A vaati kanteessaan, että B ja C velvoitetaan suorittamaan hänen osuutenaan veronpalautuksesta 3 105 markkaa korkoineen.

Kuvatulla tavalla muotoiltu vaatimus on itsessään tulkinnanvarainen siinä mielessä, että se saattaa viitata tiettyjä rahavaroja koskevaan esinekohtaiseen vaatimukseen.³⁵ Tapausselosteen perusteella voidaan kuitenkin olettaa A:n tarkoittaneen sitä, että B ja C velvoitetaan tekemään 3 105 markan suuruinen rahasuoritus. Tältä pohjalta asiaa arvioi-

³⁵ Vertailun vuoksi voidaan mainita tilanne, jossa valtuuttaja vaatii kanneteitse, että vastaaja (valtuutettu) velvoitetaan luovuttamaan tietystä kaupasta saadut käteisvarat valtuuttajalle. Vaikka valtuuttaja tarkoittaisi juuri tiettyjen varojen luovuttamista, toissijaisesti on yleensä järkevä vaatia varojen arvon korvaamista. Oikeuden esinekohtaisuudella on käytännössä merkitystä esimerkiksi tilanteessa, jossa varoja hallussaan pitävä henkilö on konkurssissa.

tiin myös oikeudenkäynnissä. Korkein oikeus, jonka mukaan C:n ei ollut näytetty saaneen kysymyksessä olevaa veronpalautusta, *velvoitti B:n suorittamaan A:lle 3 105 markkaa korkoineen*.

On siis oikeutettua arvioida tapausta KKO 1990:83 siltä kannalta, että A esitti *tavanomaisen rahamäärävaatimuksen*. Hän perusti vaatimuksensa alun perin kauppakirjassa olleeseen ehtoon, jonka mukaan kuolinpesän osakkaat vastasivat tilaan kohdistuvista veroista ja maksuista omistusajaltaan ja ostajat kaupantekopäivästä lukien. Oikeudenkäynnin aikana A oli vedonnut lisäksi siihen, että kuolinpesä on verolakien mukaan ollut verovelvollinen tilalla harjoitetusta maatilataloudesta saaduista tuloista ja jokainen pesän osakas vastuussa sen veroista, joten veronpalautus on kuulunut kuolinpesän osakkaille pääluvun mukaan jo lain perusteella sopimuksetakin.

Tapausselosteen perusteella on vaikea arvioida täydellä tarkkuudella, millaista oikeustositseikkojen tasolle kuuluvaa vetoamista todella tapahtui vasta oikeudenkäynnin aikana. Eihän ole mitään estettä esittää haastehakemuksessa kuvatulle tapahtumainkululle uudenlaista oikeudellista luonnehdintaa. Yleisesti ottaen voitaneen kuitenkin todeta melko tavalliseksi, että uuteen juridiseen näkökulmaan liittyy myös uusien oikeustositseikkojen (tai sellaiseksi väitettyjen) esille tuomista.³⁶

Liikkeelle voidaan joka tapauksessa lähteä siitä, että korkeimman oikeuden mukaan kyse ei ollut pelkästään uuden juridisen näkökulman esiin tuomisesta. Systemaattisena lähtökohtana oli, että A oli esittänyt maksuvaatimuksensa tueksi vaihtoehtoiset perusteet, joista toinen johtui sopimuksesta ja toinen kuolinpesän osakkuudesta. Molemmat

olivat tarkoittaneet saman veronpalautuksen osuuden suorittamista. Tähän nähden asia ei ollut muuttunut toiseksi sen johdosta, että A oli vasta oikeudenkäynnin aikana vedonnut kuolinpesän osakkuudesta johtuvaan perusteeseen.³⁷

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu yleisesti, että ratkaisu KKO 1990:83 puoltaa oikeusseurauksen samana pysymisen ratkaisevuutta.³⁸ Hankalampi on kysymys siitä, *onko oikeusseurauksen (tai oikeusseuraamuksen) samuus ymmärretty aina täysin samalla tavalla*. Yksittäiset lausumat voivat olla myös tulkinnanvaraisia tiiviytensä vuoksi. Mainittakoon esimerkkinä *Mikko Vuorenpään* teksti, jonka mukaan tapauksessa oli kyse siitä, että ”uudesta kanneperusteesta huolimatta A:n vaatima oikeusseuraamus (osuus veronpalautuksesta) pysyi muuttumattomana koko oikeudenkäynnin ajan”.³⁹

Kyseinen kannanotto saattaa (?) viitata ajatus-tapaan, jonka mukaan kytkentä veronpalautukseen kuului jo vaatimustasolle. Tapauksen KKO 1990:83 analyysissä tulee kuitenkin lähteä mielestäni siitä, että *A oli vaatinut, että vastaajat velvoitetaan suorittamaan tietty määrä rahaa*. Myös tuomiolauselman on muotoiltu tämän mukaisesti. Jos korkein oikeus olisi perustellut syvällisemmin kantaansa uusiin seikkoihin vetoamisesta, esille olisivat tulleet ne todelliset perusteet, joiden vuoksi ratkaisua voidaan pitää perusteltuna.

Rohkenen nostaa esille myös aineellisen normiston näkökulman, vaikka tästä ei saakaan tehdä suoraviivaisia johtopäätöksiä. Velvoiteoikeudessa operoidaan vakiintuneesti velkasuhteen, velvoitteen ja saamis-oikeuden käsitteiden avulla. Rahavelvoitteissa velallisella on rahasuoritusvelvollisuus. Monet erilaiset tosiseikastot voivat johtaa maksu-

³⁶ Ks. myös esim. *Frände et al.* 2012 s. 526 ja 748.

³⁷ Korkeimman oikeuden näkemystä voitaneen hahmottaa niin, että uusiin seikkoihin vetoaminen merkitsi alkuperäisen tapahtumainkulun rikastuttamista. Kunhan vetoaminen tapahtuu väittämistaakan kannalta riittävällä painokkuudella, kantajan ei tarvitse selittää kyseisten seikkojen oikeudellista merkitystä. Oikeusjärjestyksen ”viran puolesta” tunteva tuomioistuin (*jura novit curia*) tekee siis omatoimisesti johtopäätökset siitä, onko kantajan esittämä vaatimus oikeutettu asiassa esitetyn tapahtumainkulun perusteella (*da mihi factum, dabo tibi ius*).

³⁸ Ks. esim. *Möller JFT* 1995 s. 141, *Lappalainen* 1995 s. 411 s., *Laukkanen, Sakari*, Asialegitimaation ja kanteenmuutoskiellon tarkastelua perimissiirtoa koskevassa asiassa, teoksessa *Prosessioikeudellisia erityiskysymyksiä*, 2004 s. 174, *Saranpää* 2010 s. 66 ja *Frände et al.* 2012 s. 526 s.

³⁹ Näin *Vuorenpää DL* 2010 s. 212.

velvollisuuden syntymiseen, mutta velallisen suoritusvelvollisuus on aina samaa tyyppiä: velallisen tulee tehdä rahasuoritus velkojalle.

Vaatimustason arvioinnissa ei siis tule lähteä siitä, että kantaja olisi vaatinut tietyn veronpalautuksen osuuden suorittamista. Veronpalautus oli sen sijaan keskeisellä sijalla haastehakemuksen mukaisessa tapahtumainkulussa ohjaten tietysti myös sitä, kuinka suuren rahamäärävaatimuksen A esitti. Uusiin seikkoihin vetoaminen ei vähentänyt veronpalautuksen keskeisyyttä. Tuomioistuin teki osin uusien seikkojen perusteella päätelmän sellaisesta *saamisoikeudesta*, jota vastaavan velvoitteen täyttämisen jälkeen kantajalla ei voinut olla, jos oli aiemminkaan, alkuperäiseen kanneperusteeseen nojautuvaa saamisoikeutta vastaajaan nähden.

Uudet seikat eivät rikastuttaneet alkuperäistä tapahtumainkuvausta niin, että tuomioistuin olisi voinut tehdä päätelmän, jonka mukaan A olisi ollut oikeutettu kahteen suoritukseen. Vaikka A:lla olisi ollut kaksi saamisoikeutta, kumpikin oikeus olisi lakannut yhdellä 3 105 markan suorituksella. Oikeusseurauksen samuuden ratkaisevuutta koskevan opin näkökulmasta kyse olisi ollut tilanteesta, jossa eri perusteet johtivat samaan oikeusseuraukseen. Ratkaisu KKO 1990:83 on toisin sanoen hyväksyttävä opin näkökulmasta sen vuoksi, että vastaaja(t) voitiin tuomita vain kerran vaadittuun 3 105 markan suoritukseen.

4.3.2 Vertailukohtana tapaus KKO 1983 II 55

Tapauksessa KKO 1983 II 55 oli kyse 60 000 markan rahamäärävaatimuksesta, joka alun perin perustui maksamattomaan kauppahintaan. A:n mukaan hänen isoisänsä C:n kuoleman jälkeen toimitetussa perunkirjoituksessa oli käynyt ilmi, että vähävaraiseksi jäänyt C oli myynyt B:n puolisoille kaupanteon yhteydessä maksetuksi kuitatusta 60 000 markan kauppahinnasta omistamansa määrään. Myöhemmin oli käynyt ilmi, ettei kauppaa-

hintaa ollut maksettu kauppakirjaan merkityllä tavalla. Oikeudenkäynnin aikana A oli eri haastetta ottamatta esittänyt, että jos C olikin lahjoittanut kiinteistön B:n puolisoille, kyse oli PK 7:3.3:n alaisuuteen kuuluvasta tilanteesta. Koska kiinteistön todelliseksi arvoksi tuli katsoa 120 000 markkaa, A oli vaatinut, että B:n puoliset velvoitettaisiin palauttamaan A:lle hänen lakiosaansa vastaavat 60 000 markkaa.

Kahden oikeudenkäynnin konstruktion näkökulmasta *asia ei muuttunut toiseksi* uuden vetoamisen johdosta. Oletetaan, että kanne olisi hyväksytty alkuperäisellä perusteella ilman, että A olisi edes yrittänyt vedota uusiin seikkoihin. B:n puoliset olisi siis velvoitettu maksamaan A:lle 60 000 markkaa kaupan johdosta. Näissä olosuhteissa A ei olisi voinut vaatia menestyksekkäästi lakiosan täydennystä sillä perusteella, että C oli lahjoittanut kiinteistön B:n puolisoille. Todettakoon vielä, että A:n lakiosa (PK 7:1.2) ei missään olosuhteissa voinut olla enempiä kuin 60 000 markkaa lähdetäessä siitä, että kiinteistön todellinen arvo oli enintään 120 000 markkaa.

Korkein oikeus arvioi kuitenkin tapausta toisin perustellen ratkaisuaan niukasti. Ratkaisun KKO 1983 II 55 perusteluissa lähinnä vain todetaan, että ”maksuvaatimuksen tueksi esitetyn uuden perusteen johdosta asia oli muuttunut toiseksi ja kannetta oli siten vastoin oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n säännöksiä muutettu.”

Systemaattisena lähtökohtana oli siis se, että maksuvaatimuksen tueksi esitettiin oikeudenkäynnin aikana uusia perusteita.⁴⁰ Tämä hahmotus oli mielestäni perusteltu. Näin asian näki myös Lapalainen ainakin vuonna 1983 ratkaisua kommentoidessaan. Koska kantaja oli jatkuvasti vaatinut yhtä ja samaa 60 000 markan suoritusta, oli luonteva nähdä ongelmaksi se, saattoiko kantaja vedota uusiin seikkoihin *muuttumattoman vaatimuksen* tueksi.⁴¹

Epäilyksiä voidaan sen sijaan esittää ratkaisun lopputulosta kohtaan. Tapauksessa sinänsä oli

⁴⁰ Ks. myös *Virolainen* DL 1990 s. 569. Ratkaisun otsikko antaa harhaanjohtavan kuvan, sillä siinä puhutaan oikeudenkäynnin aikana esitetyn vaatimuksen tutkimatta jättämisestä.

⁴¹ *Lappalainen*, Oikeustapauskomentti, LM 1983 s. 836.

paremmat perusteet kieltää uusiin seikkoihin vetoaminen kuin tapauksessa KKO 1990:83, sillä oikeudenkäynnin aikana tapahtui selvempää ja laajempaa uusiin oikeustositseikkoihin vetoamista. Ratkaisu KKO 1983 II 55 on tästä huolimatta lopputulokseltaan varsin ongelmallinen otettaessa huomioon, että riidan keskiössä oli yksi ja sama luovutustoi-
mi.⁴²

Myöhempi oikeuskäytäntö huomioon ottaen lienee oikeutettua väittää, että *ratkaisu KKO 1983 II 55 on menettänyt oikeuslähdearvonsa*. Aivan samanlainen tapaus tulisi nykyään ratkaista toisin muun muassa ratkaisui-
sta KKO 1990:83 ja KKO 1992:133 johdettavissa olevalla argumentaatiolla. Linjanmuutoksen kannalta keskeisenä voidaan pitää tapausta KKO 1990:83, joka ratkaistiin vahvenn-
tussa jaossa. Vaikka ratkaisun perusteluissa ei avoimesti käsitellä sen suhdetta aiempaan oikeuskäytäntöön, linjanmuutoksen puolesta puhuu, paitsi ratkaisu itsessään, myös otsikossa oleva maininta ”vrt. KKO 1983-II-55”.⁴³

4.4 Pääsäännön mukaista suppeampi vetoaminen?

On helppo esittää esimerkkejä tilanteista, joissa uusiin seikkoihin vetoaminen on kiellettyä sen vuoksi, että ne eivät johda samaan oikeusseuraukseen. Ajatellaan esimerkiksi tilannetta, jossa A myy B:lle kaksi autoa kuukauden välein samaan hintaan. Sanottakoon vaikka 5 000 eurolla. Jos A vaatii 5 000 euron suoritusta ensimmäisen kaupan perusteella, hän ei voi oikeudenkäynnin aikana vedota jälkim-
mäiseen autokauppaan vaatimuksensa tueksi.⁴⁴

Vaikka oppia oikeusseurauksen samuuden ratkaisuudesta ei suoranaisesti ole kytketty subjektiivisiin oikeuksiin, on valaisevaa kiinnittää huomiota myös tähän puoleen. Esimerkkitapauksessa voidaan todeta, että A:lla on aineellisen oikeuden näkökulmasta kaksi saamis-oikeutta B:hen nähden. Kyse on myös toisiinsa nähden itsenäisistä saamis-oikeuksista. Näin esimerkiksi ensimmäisestä kaupasta jääneen 5 000 euron velan maksaminen ei tietenkään saa aikaan sitä, että B samalla vapautuisi jälkimmäisen kaupan mukaisesta velasta.

Kahden aidosti itsenäisen saamis-oikeuden olemassaolo merkitsee pääsääntöisesti sitä, että rahamäärävaatimuksen tueksi ei voida vedota toista saamis-oikeutta konstituoiviin seikkoihin asian muuttumatta toiseksi. Hankalampia ovat tilanteet, joissa saamis-oikeudet eivät ole toisistaan riippumattomia. Jos esimerkiksi B velvoitetaan myyjän puolelta saman tien täytetyn kaupan puitteissa maksuvelvolliseksi antaen velkojalleen A myöhemmin tavallisen velkakirjan, on periaatteessa mahdollista katsoa A:lla olevan B:hen nähden kaksi toisiinsa kytkeytyvää saamis-oikeutta.⁴⁵

Oikeusseurauksen samuuden ratkaisuudesta koskevan opin mukaan kahdella perusteella voi olla sama oikeusseuraus siitä huolimatta, että siviilioikeuden näkökulmasta kyse olisi kahdesta eri oikeudesta.⁴⁶ Sillä, kuinka esimerkkiämme hahmotetaan aineelliselta kannalta, ei tämän mukaan ole ratkaisevaa merkitystä uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuutta pohdittaessa. Prosessuaaliselta kannalta olennaista on, että A saattaa ajaa kannetta eri perusteilla. Oletetaan, että A vetoaa kanteessaan alun perin seikkoihin, joiden nojalla tuomioistuimien voisi

⁴² Ks. myös *Lappalainen* LM 1983 s. 838 sekä *Laukkanen, Sakari*, Tuomarin rooli, 1995 s. 229. Tapauksessa oli lähellä aineellisen oikeuden toteutumatta jääminen prosessuaalisista syistä, mutta näin ei onneksi käynyt. A vaati myöhemmin lakiosan täydennystä erillisellä kanteella, joka hyväksyttiin sen jälkeen, kun kanteen nostamisen määräaika koskevaa sääntelyä (PK 7:10) tulkittiin kantajalle edullisella tavalla (KKO 1987:29).

⁴³ Ks. myös *Virolainen* DL 1990 s. 578 s. ja *Virolainen, Jyrki*, Lainkäyttö, 1995 s. 172.

⁴⁴ Ks. myös *Lappalainen* 1995 s. 413, josta esimerkki on peräisin.

⁴⁵ Ks. esim. *Hakulinen, Y.J.*, Velkakirjalaki siihen liittyvine lakeineen, 1965 s. 26, jossa lähdetään siitä, että abstraktisen velkakirjan annolla ei lähtökohtaisesti voida katsoa tarkoitetun perusvelan lakkauttamista ja uudella sitoumuksella korvaamista. Hakulisen sanoin: ”Velallisen ja velkojan välille muodostuu kaksi oikeussuhdetta, joista toinen on perussuhde ja toinen abstraktinen velkasuhde”.

⁴⁶ *Ekelöf* 1956 s. 104.

hyväksyä kanteen tavallisen velkakirjan antamisen perusteella.⁴⁷ Oikeudenkäynnin aikana A ilmoittaa vetoavansa toissijaisesti alkuperäiseen kauppaan. Onko tämä sallittua sen vuoksi, että asia ei muutu toiseksi? Seuraisiko myöntävästä vastauksesta toisaalta se, että A ei voisi vedota alkuperäiseen kauppaan myöhemmässä oikeudenkäynnissä, jos hän vetoaa alkuperäisessä oikeudenkäynnissä vain velkakirjaperusteeseen ja kanne hylätään?

Vastaavat kysymykset tulevat vastaan myös, jos kantaja on alun perin vaatinut suoritusta vekseliksi luonnehdittavan asiakirjan nojalla. *Erkki Aurejärvi* on pitänyt selvänä, että uuteen perusteeseen vetoaminen merkitsee kiellettyä kanteenmuutosta. Myös oikeuskäytännössä (kuten tapauksessa KKO 1962 II 104) on hänen mukaansa perinteisesti katsottu tarpeelliseksi uuden kanteen nostaminen. Tätä voidaan lisäksi pitää asiallisesti hyväksyttävänä otettaessa huomioon niin kanteenmuutoskiellon tarkoitus kuin se, mitä toisenlainen kanta voisi merkitä hylkäävän päätöksen oikeusvoiman kannalta.⁴⁸

Sallitun uusiin seikkoihin vetoamisen puolesta puhuu kuitenkin se, että eri perusteet johtavat samaan oikeus seuraukseen. Lappalainen onkin esittänyt kannan, jonka mukaan kantaja voi asian toiseksi muuttumatta vedota ensin vekseliin ja oikeudenkäynnin aikana vekselin takana olevaan oikeus-suhteeseen.⁴⁹

Viimeksi mainittu kanta vaikuttaa johtavan järkevään lopputulokseen niin edellä mainituissa kuin samantapaisissa tilanteissa. Esimerkiksi voidaan viitata kanteeseen, jossa A vetoaa siihen, että B oli luvannut korvata A:lle tietyistä vahingosta koituneet kustannukset. Asian ei pitäisi muuttua toiseksi, jos A vetoaa oikeudenkäynnin aikana seikkoihin, joi-

den perusteella tuomioistuin voisi tehdä päätelmän B:n korvausvelvollisuudesta vahingonkorvauslain nojalla.⁵⁰

Toisaalta on aiheellista kysyä, voidaanko asiaa ratkaista kiinnittämättä huomiota myös *oikeusvoimaan*. Palataan alkuperäiseen esimerkkiimme ja oletetaan, että B vastustaa kannetta nostamatta esille asianosaisten tekemää kauppaa. Sen sijaan B joko kiistää antaneensa velkakirjan tai vetoaa seikkoihin, joiden nojalla tuomioistuin voisi tehdä päätelmän velkakirjan avulla toteutetun maksulupauksen pätemättömyydestä. Alkuperäiseen kanneperusteeseensa luottava A jättää vetoamatta alkuperäisen kaupan yhteydessä annettuun maksulupaukseen, minkä jälkeen tuomioistuin näyttöä arvioituaan hylkää kanteen. Kuinka tulee suhtautua uuteen kanteeseen, jossa A vetoaa maksuvaatimuksensa tueksi alkuperäiseen kauppaan?

Oikeusvoimavaikutuksen tueksi saatetaan esittää, että A:n pitäisi ymmärtää vedota kauppaan jo alkuperäisessä oikeudenkäynnissä. Pidän tästä huolimatta hyvin arveluttavana niin aineellisen oikeuden toteutuminen kuin prosessuaalinen tarkoituksenmukaisuus huomioon ottaen, että uuden kanteen tutkiminen estyisi oikeusvoimavaikutuksen vuoksi.⁵¹ Jos velkakirjan antamisen taustat eivät käyneet ilmi alkuperäisessä oikeudenkäynnissä, edes alkuperäisen asian ratkaisuun osallistunut tuomari ei voi suoraan havaita juttujen toisiinsa liittymistä. Oikeusvoimavaikutus merkitsisi periaatteessa sitä, että B voisi tunnustaa A:n esittämän tapahtumainkulun ja tuoda samalla menestyksekkäästi esille, että A:n aiemmassa kanteessa esitetty oli jatkoa A:n väittämälle tapahtumainkululle: asia olisi jo ratkaistu!

⁴⁷ Ks. vaadittavasta vetoamisesta tarkemmin *Kaisto, Janne*, Maksulupaus, kanne ja velkakirja, BLF 2011 s. 175 ss.

⁴⁸ Ks. tarkemmin *Aurejärvi*, Vekselit, 1979 s. 140 ss., jossa puhutaan vekselivaateesta ja kanteesta, joka nojaa vekselin laatimiskausana olleisiin velvoiteoikeudellisiin suhteisiin.

⁴⁹ *Lappalainen* 1995 s. 412 ja *Frände et al.* 2012 s. 527.

⁵⁰ Ks. myös *Ekelöf* 1985 s. 129. Toiseksi esimerkiksi käy tilanne, jossa B antaa ulkoisesti tavallisen velkakirjan tunnusmerkit täyttävän asiakirjan A:lle ilman edeltävää maksulupausta tarkoituksin, että velkakirjan mukainen suoritus tulee tehdä vasta sen jälkeen, kun A on tehnyt tietyn palveluksen B:n hyväksi. A nostaa palvelun suorittamisen jälkeen kanteen vedoten velkakirjasta ilmenevään maksulupaukseen. Asian ei pitäisi muuttua toiseksi, vaikka A vetoaisi oikeudenkäynnin aikana maksulupauksen tapahtuneen lykkäyksen ehdoin tuoden esille myös ehdon toteutumisen eli palvelun suorittamisen.

⁵¹ Ks. myös esim. *Olivecrona* 1960 s. 330 s.

Asialliset perusteet puhuvat sen puolesta, että A voisi vedota uusiin seikkoihin alkuperäisessä oikeudenkäynnissä mutta että *oikeusvoima pääsääntöisesti ulottuisi vain niihin seikkoihin, jotka todella on tutkittu*.⁵² Ongelmaksi muodostuu edellä luvussa 3 mainittu tiettyihin ratkaisuihin perustuva laaja oikeusvoimavaikutus, johon ei sovi esitetty oikeusvoimaa koskeva kanta. Toisaalta voidaan huomiota kiinnittää siihen, että korkein oikeus on keskeisissä ratkaisuissaan tosiasiallisesti pitänyt silmällä tapauksia, joissa alkuperäisen ja uuden kanteen perustana olevat tapahtumainkulut muistuttavat merkittävästi toisiaan. Tämä näkyy myös perusteluissa. Näin korkein oikeus totesi esimerkiksi tärkeimmän ennakkopäätöksensä eli ratkaisun KKO 2001:136 perusteluissa, että ”A:n ja B:n molemmat C Oy:tä vastaan nostamat kanteet perustuvat samaan tapahtumainkulkuun ja tosiseikastoon...”⁵³

Kysymystä uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuudesta ei voitane ratkaista irrallaan oikeusvoimaongelmasta. Koska oikeusvoimaan on hankala sanoa täysin varmaa kantaa, oikeutemme sisältöön jää epäselvyyttä. Jos olisi mahdollista poiketa laajasta oikeusvoimavaikutuksesta, voitaisiin mielestäni puoltaa kantaa, jonka mukaan *tarkastellun kaltaisissa tilanteissa ei ole kyse kielletystä kanteenmuutoksesta*. Oikeusvoimaongelmaa pohdittaessa tulee toisaalta ottaa huomioon, että asialliset syyt puoltavat uusiin seikkoihin vetoamisen mahdollisuutta ensiprosessissa.

Perustellun kannan esittäminen oikeusvoimaongelmaan edellyttäisi niin laajaa oikeusvoimaan perehtymistä, ettei siihen ole mahdollisuuksia tässä kirjoituksessa, jossa oikeusvoimaa ei ole edes otettu tutkittavaksi. Erityisiä systemaattisia hanka-

luuksia koituu ratkaisusta KKO 2013:54, joka on monellakin tavalla arveluttava oikeuskirjallisuudessa kehittyneiden oppien näkökulmasta. Ratkaisun perustelujen kohdassa 12 hahmotetaan oikeusvoiman yleisiä lähtökohtia seuraavasti:

”Korkein oikeus katsoo, että tuomion oikeusvoima koskee pääsääntöisesti vain niitä perusteita, joihin asiassa on vedottu. Kanteen hylkäävä tuomio ei siten estä samaa oikeusseuraamusta tarkoittavan uuden kanteen nostamista sellaisten uusien seikkojen perusteella, joihin aikaisemmassa oikeudenkäynnissä ei ole vedottu. Edellytyksenä tällöin kuitenkin on, ettei näihin uusiin seikkoihin olisi voitu aikaisemmassa oikeudenkäynnissä vedota.”

Konkretisoidaan korkeimman oikeuden tuotetta kannanottoa tarkastelemalla tilannetta, jossa A vaatii B:n 10 000 euron maksamiseen velvoittamista vedoten muun muassa siihen, että B oli aiheuttanut hänelle kaularankavamman, jonka vuoksi A ei ollut kyennyt tekemään töitä puoleen vuoteen. Tästä oli koitunut vaatimusta vastaava tulonmenetyt. Kanne hylätään syy-yhteyden puuttumisen vuoksi. Sittemmin A nostaa uuden kanteen vedoten siihen, että B oli samalla kertaa aiheuttanut A:lle myös aivovamman, jonka vuoksi A ei ollut kyennyt työntekoon.⁵⁴

Ennen oikeusvoiman käsittelyä on aiheellista kiinnittää huomiota siihen vaihtoehtoon, että A vetoaisikin aivovammaan *alkuperäisen oikeudenkäynnin aikana*. Tämä olisi nähdäkseni sallittua OK 14:2.3:n nojalla. Jos ratkaiseva merkitys annetaan tapahtumainkulun yhtenäisyydelle, väite aivovammasta on verraten pieni lisä alun perin väitettyyn tapahtumainkulkuun. Toisaalta aivovamma johtaa samaan ”oikeusseuraukseen” kuin niskavamma siinä mielessä, että A voi saa-

⁵² Vrt. Ekelöf – Bylund – Boman 1994 s. 123 s. ja Lappalainen 2001 s. 452 s., jossa puolletaan laajaa oikeusvoimavaikutusta. Tästä kannasta seurannee kantajalle epäedullinen lopputulos myös luopumistapauksissa. A esimerkiksi luopuu kanteesta sen jälkeen, kun hänelle käy oikeudenkäynnin aikana ilmi, että B oli julistettu vajaan aikaa vähän ennen velkakirjan antamista.

⁵³ Ks. myös KKO 2013:23, perustelujen kohta 10: ”Korkeimman oikeuden uudemmassa oikeuskäytännössä on katsottu, että lainvoimainen tuomio estää samaa tai asiallisesti samaa suoritusta koskevan uuden kanteen tutkimisen silloinkin, kun se nojautuu uuteen perusteeseen, mutta samaan tapahtumainkulkuun...”

⁵⁴ Kyse ei siis ole siitä, että A vetoaisi sellaiseen oikeustositseikkaan, joka olisi sattunut vasta alkuperäisen oikeudenkäynnin jälkeen (ks. jälkisattumuksista oikeusvoiman näkökulmasta esim. Lappalainen 2001 s. 456 ss.).

da vain yhden kerran korvauksen tulonmenetyksestään.⁵⁵

Ensi katsannossa voisi kuvitella, että oikeusvoimavaikutus estää aivovammaan vetoamisen uudessa oikeudenkäynnissä. A voisi sen sijaan hakea tuomion purkamista, jos tälle on hänen mielestään edellytykset OK 31:7:n nojalla. Yksi peruste tuomion purkamiselle on vetoaminen seikkaan, jota ei aikaisemmin ole esitetty, kunhan seikan esittäminen olisi todennäköisesti johtanut toiseen lopputulokseen. Asianosaisen tulee tosin saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota puheena olevaan seikkaan tuomion antaneessa oikeudessa tai hakemalla muutosta tuomioon taikka että hän muutoin on pätevästä syystä ollut siihen vetoamatta.⁵⁶

Ratkaisun KKO 2013:54 perusteella esimerkkinä A voi kuitenkin vedota uudessa oikeudenkäynnissä aivovammaan ainakin siinä tapauksessa, että hän ei ollut ”voinut vedota” siihen alkuperäisessä oikeudenkäynnissä. Korkeimman oikeuden käsittelemässä tapauksessa kantaja, joka oli alun perin vedonnut kaula- ja lannerangan retkahdusvammoihin, vaati tuomion purkamista sillä perus-

teella, että tuomion lainvoimaiseksi tulemisen jälkeen saatu lääketieteellinen selvitys osoitti hänen saaneen myös aivovamman. Korkein oikeus jätti purkuhakemuksen tutkimatta katsoen, että purettavaksi pyydetty tuomio ei estänyt kantajaa saattamasta vireille uutta kannetta, jossa hän vaatii korvauksia aivovamman perusteella.⁵⁷ Tuomio ei myöskään estänyt kanteen tutkimista siinäkin tapauksessa, että ”uudessa kanteessa vaaditaan sellaisten menetysten ja tappioiden korvaamista, jotka oli aikaisemmassa kanteessa vedotulla perusteella ajettuina hylätty.”⁵⁸

Samantapaisia oikeusvoimakysymyksiä voi ilmetä myös toisenlaisissa tilannetyypeissä. Esimerkiksi voidaan ajatella tilannetta, jossa ostaja vaatii kaupan purkua tiettyyn virheeseen vedoten. Kanne hylätään. Ratkaisun KKO 2013:54 perustelujen kohta 12 antaa ainakin jossain määrin perusteita kannalle, jonka mukaan tuomio ei estä uutta kannetta perusteenaan seikka, johon kantaja ei voinut aiemmin vedota korkeimman oikeuden tarkoitamassa mielessä. Esimerkiksi voidaan ajatella tilannetta, jossa ostaja haluaa vaatia kaupan purkua myöhemmin havaitun piilevän virheen johdosta.⁵⁹

⁵⁵ Jos oikeusseurauksen samuudella olisi ratkaiseva merkitys, asia vaikuttaisi pysyvän samana, vaikka A väittäisi aivovamman johtuvan muusta kuin niskavamman aiheuttaneesta menettelystä esittäen näin olennaisia muutoksia alkuperäiseen tapahtumainkulkuun (en tarkastele lähemmin tätä variaatiota).

⁵⁶ Purkuperusteeksi käy vastaavin edellytyksin myös todiste, jota ei aikaisemmin ollut esitetty. Purku olisi näin ollen periaatteessa mahdollinen siinäkin tapauksessa, että esimerkkinä A olisi vedonnut aivovammaan alkuperäisessä oikeudenkäynnissä onnistumatta näyttämään sitä. A vaikkapa esittää aivovammasta uuden lääketieteellisen selvityksen, jota hän ei voinut esittää aikaisemmin, koska aivovamma oli voitu todeta vasta kuvantamismenetelmien kehittyttyä.

⁵⁷ Mainittua johtopäätöstä tehtäessä eli perustelujen kohdassa 14 ei kiinnitetä ainakaan nimenomaisesti huomiota siihen, olisiko kantaja voinut vedota aivovammaan alkuperäisessä oikeudenkäynnissä. Kohdassa esitetty ei toisaalta viittaa siihen, että korkein oikeus olisi jättänyt ottamatta kantaa vetoamismahdollisuuteen tarkoittaen, että oikeusvoimaongelma ratkaistaan itsenäisesti myöhemmässä oikeudenkäynnissä.

⁵⁸ Viimeksi mainitun kannan periaatteellisen ja muunlaisenkin tärkeyden vuoksi on valitettavaa, että se jää tosiasiansa perustelemattomaksi. Tapauksessa KKO 2013:54 mentiin pitemmälle kuin tapauksessa KKO 1998:108, jonka korkein oikeus mainitsee perustelujen kohdassa 13. Jälkimmäisessä tapauksessa B oli tuomittu rangaistukseen A:n pahoinpitelystä ja velvoitettu suorittamaan tälle korvausta kivusta ja särystä. A vetosi myöhemmässä oikeudenkäynnissä muun muassa siihen, että kipu ja särky oli muodostunut luonteeltaan pysyväksi. Korkeimman oikeuden mukaan kivusta ja särystä esitetty korvausvaatimus tuli tutkia, koska A:n vaatimuksen perusteet olivat aiemmin rikosoikeudenkäynnissä esitetyn vaatimuksen perusteisiin nähden uusia.

⁵⁹ Ks. toisaalta *Lappalainen* 2001 s. 459, jossa esitetty kanta (mahdollinen tuomion purku) vastaa mielestäni paremmin lainsäädäntöä. Vertailun vuoksi voidaan mainita, että tuoreen oikeuskäytännön perusteella oikeusvoima kattaa melko laajasti samaan virheeseen perustuvat uudet kanteet. Viitataan ratkaisuun KKO 2013:23, jonka otsikko kuuluu seuraavasti: ”Kiinteistön ostajan myyjää vastaan ajama kanne, jossa ostaja oli vaatinut kiinteistön laatuvirheen perusteella kaupan purkua, oli hylätty lainvoimaisella tuomiolla. Mainittu tuomio esti tutkimasta ostajan myyjää vastaan myöhemmin nostaman kanteen, jossa ostaja vaati myyjiltä samojen virheiden perusteella hinnanalennusta.”

4.5 Poikkeusluontoinen uuteen seikkaan vetoaminen

4.5.1 Samasta perusteesta johtuva vaatimus

Kantajalla on OK 14:2.1:n 3 kohdan nojalla oikeus vaatia korkoa tai tehdä muu sivuvaatimus taikka *uusikin vaatimus*, mikäli se johtuu olennaisesti samasta perusteesta. Vaatimus on kuitenkin jätettävä tutkimatta, jos se esitetään vasta pääkäsitteilyssä ja sen tutkiminen viivyyttää asian käsitteilyä. Vaatimusta ei voida tehdä lainkaan ylemmässä tuomioistuimessa (OK 14:2.2).

Mainittu sääntely on aiheellista ottaa huomioon tietyissä uusiin seikkoihin vetoamisen tilanteissa, joissa kuitenkin pysytään alkuperäisessä vaatimuksessa. Se, että kantaja voisi esittää uuden vaatimuksen ja samalla vedota joihinkin uusiin seikkoihin, puoltaa nimittäin sitä, että *kantajan on voitava vedota kyseisiin seikkoihin uutta rahamäärävaatimusta esittämättä*.

Konkretisoidaan lausuttua tarkastelemalla tilannetta, jossa henkilövahingon kärsinyt A vaatii B:n 10 000 euron maksamiseen velvoittamista vedoten seikkoihin, jotka A:n mielestä oikeuttavat vaatimuksen vahingonkorvauslain perusteella. Kyse on kivusta ja särystä sekä aiheutuneista sairaanhoitokuluista. Valmistelussa A esittää lisäksi vaatimuksen 5 000 euron maksamisesta vedoten menetettyihin työansioihin tai ilmoittaa, asiallisesti samaa tarkoittaen, korottavansa vaatimuksensa 15 000 euroon. Uusi vaatimus on nähdäkseni oikeutettua sen vuoksi, että se johtuu OK 14:2.1:n 3 kohdassa tarkoitettulla tavalla olennaisesti samasta perusteesta.⁶⁰

Oletetaan seuraavaksi, että A vetoaa menetettyihin työnansioihin vaatimustaan muuttamatta. Koska vaatimustasolla ei tapahdu muutosta, kirjallinen OK 14:2:n tulkinta vaikuttaa johtavan siihen, että ollaan OK 14:2.3:n alaisuuteen kuuluvassa tilanteessa. Huomioon tulee kuitenkin ottaa uuden vaatimuksen esittämisen mahdollisuus. Kirjallisuudessa on pidetty osapuilleen selvänä, että jos kantaja ei halua korottaa vaatimustaan, hän voi tyytyä uuteen seikkaan vetoamiseen.⁶¹

Joudutaan kuitenkin kysymään, pysyykö asia todella samana. Myöntävälle vastaukselle on melko hyvät perusteet, jos ratkaiseva merkitys annetaan tapahtumainkulun yhtenäisyydelle. On ainakin periaatteessa mahdollista katsoa, että menetettyihin työansioihin vetoaminen ei merkitse olennaista muutosta alkuperäiseen tapahtumainkulkuun. Jos sen sijaan tilannetta arvioidaan Ekelöfin oppien näkökulmasta, uusiin seikkoihin vetoaminen liittyy alkuperäisestä poikkeavaan oikeusseuraukseen.⁶²

Jos asian katsotaan muuttuvan toiseksi, syntyy hankala asetelman lain kirjaimen (OK 14:2) kannalta. Houkuttelevalta saattaakin näyttää konstruktiio, jonka mukaan esimerkkinä A, uuteen seikkaan vetoamisen ohella, esittäisi ”hiljaisesti” uuden vaatimuksen. Tämä olisi kuitenkin luonteeltaan vaihtoehtoinen ollen relevantti siinä tapauksessa, että alkuperäistä vaatimusta ei voida hyväksyä ainakaan täysimääräisesti alkuperäisen vetoamisen perusteella. Kyseinen konstruktiio voitaneen kuitenkin hylätä, koska on yksinkertaisempi katsoa myös A:n tosiasiallinen menettely huomioon ottaen, että *A ainoastaan vetoaa uuteen seikkaan alkuperäisen vaatimuksensa tueksi* (ks. myös jaksoissa 4.3 ja 4.5.2 esitettyä).⁶³

⁶⁰ Ks. myös *Olivecrona* JFT 1954 s. 314 s. ja säännöksestä yleisesti *Jokela* 2012 s. 300 s. ja *Frände et al.* 2012 s. 524 s. sekä oikeuskäytännöstä esim. KKO 1985 II 132.

⁶¹ Ks. esim. *Ekelöf* SvJT 1957 s. 321 ja *Virolainen* DL 1990 s. 574 s. Tuomioistuimen tulee luonnollisesti ottaa huomioon OK 24:3.1, jonka mukaan tuomioistuin ei saa tuomita muuta tai enempää kuin asianosainen on vaatinut.

⁶² Ks. myös *Virolainen* DL 1990 s. 574 s.

⁶³ Hahmotus on siis vastaava kuin esimerkiksi tilanteessa, jossa A vaatii B:n 500 euron maksamiseen velvoittamista vedoten siihen, että hänellä oli ollut kipua ja särkyä tiettyä ajanjaksona B:n tuottamuksellisen menettelyn vuoksi. Valmistelussa A vetoaa alkuperäisessä vaatimuksessaan pysyen myös siihen, että kipua ja särkyä oli ollut tietyllä tavalla vielä kyseisen ajanjakson jälkeen (tällainen vetoaminen on siis mielestäni sallittua).

Mikäli asian katsotaan muuttuvan toiseksi, uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuus selittyi OK 14:2.3:n sijasta OK 14:2.1:sta johdettavissa olevalla argumentaatioketjulla. Ei ole teoreettista estettä katsoa vaatimuksen pysyvän muuttumattomana siitä huolimatta, että asia muuttuu toiseksi. Sillä, suhtaudutaanko asian toiseksi muuttumiseen tarkastellun kaltaisissa tilanteissa ”ekelöfiläisittäin”, oli suurempi merkitys ennen nykymuotoista preklusiota. Kantajalla oli nimittäin aiemmin mahdollisuus vedota uusiin seikkoihin vielä hovioikeudessa ja tietyin edellytyksin myös korkeimmassa oikeudessa, kunhan asia ei tämän johdosta muuttunut toiseksi.⁶⁴

4.5.2 Prosessiekonomia ja yleinen tarkoituksenmukaisuus

Kahden oikeudenkäynnin konstruktion turvauduttaessa saattaa paljastua olennaisia vastaavuuksia niissä tapahtumainkuluissa, joihin kantaja vetoaisi eri oikeudenkäynneissä. Kyse voi olla myös laajemmassa merkityksessä samaan asiayhteyteen kuuluvista kanteista siitä huolimatta, että kantaja voisi saada molemmat kanteet hyväksytyksi. Tämän tyyppisissä tilanteissa voi olla tarkoituksenmukaista sallia tavanomaista laajempi uusiin seikkoihin vetoaminen siitä huolimatta, että kannalle ei saataisi tukea OK 14:2.1:n 3 kohdan varaan rakentuvasta tai muusta samantapaisesta argumentaatiosta. Ainakaan ei tule olettaa ilman lähempää tarkastelua, että asia välttämättä muuttuisi toiseksi, jos kantajalla olisi uusiin seikkoihin vetoamisen sijasta mahdollisuus niiden varaan rakentuvalla kanteella.

Yksi käytännössä tärkeä sovellustilanne on *lakiosan täydennys*, josta joudutaan melko usein

riitelemään tuomioistuimessa. Ajatellaan esimerkiksi tilannetta, jossa vailla varoja ja velkoja kuolleella A:lla on rintaperilliset B ja C. Oletetaan, että A on eläessään toteuttanut B:n hyväksi erinäisiä varallisuudensiirtoja, jotka tulee PK 7:3.3:n nojalla lisätä pesän varoihin. C vaatii kanteessaan, että B veloitetaan maksamaan hänelle 50 000 euroa vedoten muun muassa pesän varallisuustilanteeseen, B:n ja C:n asemaan ainoana rintaperillisinä ja siihen, että A oli antanut B:lle ennakkoperintönä 200 000 euron rahalahjan.

Kanteen hyväksytyksi tuleminen ei estäne C:tä nostamasta myöhemmin toista kannetta, jossa hän vaatisi lisää lakiosan täydennystä muiden A:n toteuttamien varallisuudensiirtojen perusteella.⁶⁵ Pohtia voidaan jopa sitä, olisiko vaatimustason muutos mahdollinen jo alkuperäisessä oikeudenkäynnissä. Tähän täytynee vastata kieltävästi (OK 14:2.1) niissäkin tapauksissa, joissa kantaja saa esimerkiksi tiedon tietyistä rahalahjoista vasta oikeudenkäynnin aikana.⁶⁶

Oikeuskäytännön perusteella C voi kuitenkin vedota oikeudenkäynnin aikana uusiin rahalahjoihin alkuperäisen vaatimuksensa tueksi. Keskeinen ennakkopäätös on KKO 1992:133, jonka otsikko kuuluu seuraavasti:

”Kantajat olivat kanteessaan vaatineet lakiosan täydennystä sillä perusteella, että lahjanluontoinen kiinteistönkauppa oli tarkoittanut ennakkoperintöä tai suosiolahjaa vastaajalle. Oikeudenkäynnin aikana kantajat olivat lakiosavaatimuksiaan määrällisesti korottamatta kanteensa tueksi lisäksi vedonneet siihen, että myös eräät vastaajalle kiinteistön luovutuksen jälkeen lahjoitetut varat olivat olleet kuolinpesän varoihin lisättävää ennakkoperintöä tai suosiolahjaa. Vetoamista rahalahjoihin ei pidetty kanteen kiellettyinä muuttamisena. Ään.”

⁶⁴ Ks. tarkemmin esim. *Lappalainen, Juha*, Asianosaisen väittämistaakasta muutoksenhaussa, DL 1989 s. 102 ss. Oli siis mahdollista puoltaa kantaa, jonka mukaan kantaja ei voinut enää hovioikeudessa vedota tarkastellun kaltaisiin seikkoihin, koska tämä olisi merkinnyt kiellettyä kanteenmuutosta (ks. myös *Ekelöf SvJT* 1957 s. 321 s. ja *Virolainen* DL 1990 s. 574 s.).

⁶⁵ Uuden kanteen esteeksi voi kuitenkin nousta se, että lakiosan täydennystä tulee vaatia kanteella määrääjässä. Kanne tulee nostaa vuoden kuluessa siitä, kun perillinen on saanut tiedon perittävän kuolemasta ja siitä perittävän tekemään lahjoitukseen tai muuhun oikeustoimeen sisältyvästä määräyksestä, joka loukkaa hänen oikeuttaan lakiosaan, kuitenkin viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta (PK 7:10).

⁶⁶ Ks. myös *Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo*, Suomen jäämistöoikeus I, 2009 s. 951 ja vastaavasti PK 3:3.2:n osalta *Lohi, Tapani*, Pesänjako, vastike ja lahjansaajan palautusvastuu, 2006 s. 248 s.

Ratkaisua voidaan pitää perusteltuna tarkoituksenmukaisuuden vuoksi. Toisen kanteen nostamiseen ohjaaminen ei vaikuta tarpeelliselta, jos kantaja (tai kantajat) tyytyy alkuperäiseen vaatimukseen. Täydennysvaatimuksen oikeutuksen arviointi saattaa olla sen verran työlästä, että on parempi pyrkiä välttämään samojen asioiden moninkertaista läpikäyntiä prosessuaalisista syistä, joskin jutut käytännössä kumuloitaisiin. Uusiin seikkoihin vetoamisen mahdollisuuteen voidaan toisaalta suhtautua hyväksyvästi vain, jos oikeusvoimaa koskevien oppien sisällöksi käsitetään, että kantaja voi vaihtoehtoisesti vedota seikkoihin uudessa oikeudenkäynnissä.

Tapauksessa KKO 1992:133 useampi kantajataho oli siis, haastetta ottamatta, vedonnut tiettyihin rahalahjoihin alkuperäistä vaatimustaan muuttamatta. Korkeimman oikeuden enemmistön mukaan kantajat eivät olleet esittäneet uusia vaatimuksia. He olivat sen sijaan alkuperäisten, haastehakemuksessaan määrällisesti yksilöityjen lakiosan täydennysvaatimustensa tueksi esittäneet uudet, osaksi vaihtoehtoisiksi tarkoitettut perusteet sen varalta, että tällainen vetoaminen oli tarpeen kanteen hyväksytyksi tulemisen kannalta. Kun heidän vaatimuksensa näihin uusiinkin seikkoihin perustettuina edelleen olivat tarkoittaneet lakiosan täydennystä, asia ei myöskään ollut muuttunut toiseksi uusiin seikkoihin vetoamisen johdosta.

Oikeuskirjallisuudessa esitetään usein, että ratkaisu KKO 1992:133 olisi linjassa muun muassa ratkaisun KKO 1990:83 kanssa. Se myös vastaisi ”ekelöfiläistä” ajattelutapaa, joskin oikeusseurauksen samuudesta puhumisen ohella tai sen sijasta on saatettu turvautua toisenlaiseen ilmaisuun. On nimittäin voitu sanoa, että Ekelöfin esittämän teo-

rian mukaan ratkaisevaa olisi oikeusseuraamuksen *yhdenmukaisuus*.⁶⁷

Ratkaisu KKO 1992:133 ei kuitenkaan ole linjassa oikeusseurauksen samuuden ratkaisevuutta koskevan opin kanssa, mikä käy ilmi Lappalaisen kirjoittamasta kommentista. Sama oikeusseuraus tarkoittaa opin mukaan samaa oikeusseurausta in concreto, ei sen sijaan toista samanlaista oikeusseurausta. Lappalaisen sanoin: ”Ellei tästä säännöstä pidettäisi kiinni, voitaisiin rahamääräistä suorituskannetta koskevassa jutussa täysin vapaasti muuttaa kanneperustetta, mikä ei saata olla OK 14:2.3:n mukaista.”⁶⁸

Tapauksessa KKO 1992:133 esillä olleet uudet seikat eivät siis johtaneet opin näkökulmasta samaan vaan *samanlaiseen* oikeusseuraukseen kuin alkuperäinen kanneperuste.⁶⁹ Ratkaisun lopputulos on kuitenkin Lappalaisen mukaan oikeaan osunut muun muassa prosessiekonomisten syiden vuoksi. Hänen mukaansa ratkaisua ikään kuin ”perusteltiin väärin” tietyin hahmotusvirheen vuoksi. Lappalaisen mielestä kantajat olivat nimittäin esittäneet myös *vaihtoehtoisen vaatimuksen*, mihin heillä olisi ollut oikeus sen vuoksi, että se johtui olennaisesti samasta perusteesta.⁷⁰

Mielestäni oli perusteltua katsoa korkeimman oikeuden tavoin, että vaatimustaso pysyi ennallaan kantajien vedottua rahalahjoihin. Se, että kyse oli lakiosan täydennyksestä, liittyy toisaalta vain *kanneperusteeseen*. Tästä näkökulmasta on aiheellista tarkastella tapausta siltä kannalta, että *vaatimuksena oli viime kädessä rahasuoritukseen velvoittaminen*. Vaikka kantajat olivat ilmoittaneet vaativansa lakiosan täydennyksenä kukin tiettyä rahamäärää, kannetta olisi käsitteäkseni voinut ajaa ilmoittamalla vaatimukse-

⁶⁷ Ks. esim. *Saranpää* 2010 s. 66 s. ja *Jokela* 2012 s. 302 sekä *Virolainen* 1995 s. 172 myös *Virolainen* DL 1990 s. 578 huomioon ottaen, ks. vielä *Kangas* BLF 2005 s. 277.

⁶⁸ Näin *Lappalainen*, Oikeustapauskommentti, DL 1993 oikeustapausosasto s. 5. Jos A on siis esimerkiksi vaatinut B:n 10 000 euron maksamiseen velvoittamista vedoten haastehakemuksessa tiettyyn vahingonkorvauslain kannalta relevanttiin tapahtumainkuluun, hän ei voi noin vain vedota valmistelussa velaksiantoon, B:n antamaan lahjanlupaukseen tai edes toiseen vahingonkorvausvelvollisuutta konstituivaan tapahtumainkuluun.

⁶⁹ *Lappalainen* DL 1993 oikeustapausosasto s. 5 ja *Laukkanen* 2004 s. 174 ss.

⁷⁰ Ks. tarkemmin *Lappalainen* DL 1993 oikeustapausosasto s. 5 s. sekä tähän liittyen myös *Laukkanen* 1995 s. 226 ss., ks. vielä *Saarenpää*, *Ahti*, *Perintö* ja *jäämistö*, 1994 s. 198.

si yksinkertaisesti sen, että vastaaja velvoitetaan rahasuorituksiin.

Kuvatun lähestymistavan perusteella ratkaisevaksi tekijäksi nousee uusien seikkojen riittävä läheisyssuhde niihin seikkoihin, joiden perusteella kannetta ajettiin alun perin. Tiettyihin rahalahjoihin vetoaminen muodostaa ainoastaan osan niistä seikoista, joiden perusteella tuomioistuimien voi pitää kantajan esittämää vaatimusta oikeutettuna lakiosan täydennystä koskevien säännösten nojalla. Tätä taustaa vasten voidaan tulla lukea myös ratkaisun KKO 1992:133 perusteluissa olevaa lausumaa siitä, että kantajien vaatimukset olivat uusiin seikkoihin perustettuina tarkoittaneet lakiosan täydennystä. Ratkaisun systemaattista merkitystä ei siis tule ymmärtää sanatarkasti, vaan se tulee sopeuttaa siihen, että kantajien vaatimuksena oli, ennen ja jälkeen, vastaajan tiettyyn rahasuoritukseen velvoittaminen.

Tapauksessa KKO 1992:133 omaksuttua kantaa voidaan pitää aiheellisena myös muissa samantapaisissa tilanteissa, joissa uudet seikat liittyvät myös asiayhteys huomioon ottaen riittävän relevantilla tavalla alkuperäiseen kanteeseen. Selvänä esimerkkinä voidaan pitää PK 3:3.2:n mukaista kannetta.⁷¹ Vaikka myös tämän säännöksen mukainen kanne on nostettava määräajassa, en tarkoita, että uusiin seikkoihin vetoaminen voisi tulla kyseeseen vain määräajassa nostettavien kanteiden yhteydessä. Pääsäännöstä poikkeamisen kynnyksien lienee kuitenkin niin korkealla, että on hankala sanoa ilman yksityiskohtia käyvää tarkastelua, kuinka laajasti uusiin seikkoihin vetoaminen todella on mahdollista

vastoin oppia oikeusseurauksen samana pysymisen ratkaisuudesta.

5. Lopuksi

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia mielipiteitä siitä, kuinka asian toiseksi muuttumista uusiin seikkoihin vetoamisen perusteella tulee lähestyä. Perinteistä individualisointiteorian mukaista kantaa on kritisoitu, paljolti aiheesta, uudemmassa kirjallisuudessa. Vallitsevana kantana voidaan pitää sitä, että uusiin seikkoihin vetoamista tulisi arvioida *oikeusseurauksen samana pysymisen* näkökulmasta. OK 14:2.3:ssä käytettyjen sanojen ”ellei asia sen johdosta muutu toiseksi” sisällöksi on voitu käsittää osapuilleen ”ellei oikeusseuraus uusien seikkojen johdosta muutu toiseksi”.⁷²

Mikään esillä olleista teorioista, oppi oikeusseurauksen samuuden ratkaisuudesta mukaan lukien, ei kuitenkaan kykene selittämään kaikilta osin oikeutemme sisältöä.⁷³ Tämä on yllätyksetöntä otettaessa huomioon, että oikeusjärjestys voi olla, aiheesta tai aiheetta, epäkoherentti paljon yksinkertaisemminkin asioissa. Uusiin seikkoihin vetoamisen sallittavuuden hahmottamista vaikeuttaa osaltaan se, että oikeuskäytännössä tavallisesti perustellaan tehtyjä ratkaisuja hyvin puutteellisesti ja antamatta selvää osviittaa ratkaisujen keskinäisestä suhteesta.⁷⁴

Oppi oikeusseurauksen samana pysymisen ratkaisuudesta ei siis ole niin suurta merkitystä,

⁷¹ Ks. myös *Lohi* 2006 s. 249 s.

⁷² Koska oppi oikeusseurauksen ratkaisuudesta on saanut hallitsevan aseman, on tavallista lähestyä erilaisia hankalia tilanteita kysymällä, johtavatko uudet seikat samaan vai eri oikeusseuraukseen kuin alkuperäinen kanneperuste. Esimerkiksi käy Sakari Laukkasen artikkeli, jossa käsitellään erästä kiinnostavaa yksittäistapausta. Luonnollinen henkilö A oli vaatinut B:ltä suoritusta A:n ja B:n väliseen sopimukseen tukeutuen väittäen, että B oli perinyt sovittua suurempaa maksua A:lta. B oli kiistänyt kanteen väittäen, että sopimus oli tehty B:n ja A Oy:n välillä. A tunnusti tämän vedoten uutena seikkana siihen, että A Oy oli siirtänyt, oikeudenkäynnin jo vireillä ollessa, saatavansa perittäväksi A:lle. Perimissiirtoon vetoaminen ei Laukkasen mukaan saanut aikaan asian toiseksi muuttumista OK 14:2.3:ssa tarkoitetulla tavalla, koska asiassa oli koko ajan kysymys konkreettisesti samasta oikeusseuraamuksesta ja asiallisesti samasta suorituksesta (ks. tarkemmin *Laukkanen* 2004 s. 169 ss.).

⁷³ Ks. myös *Kangas* BLF 2005 s. 254 s., jossa pidetään OK 14:2:ää kokonaisuudessaan niin epäselvänä säännöksenä, että sen merkityssisällöstä tuskin on mahdollista saavuttaa tieteellisesti perusteltavissa olevaa yksimielisyyttä. Nyt käsillä olevassa kirjoituksessa ei siis ole edes yritetty muodostaa kokonaiskuvaa lainkohdan merkityksestä. Olisi sinänsä voinut olla paikallaan käsitellä samalla kertaa systemaattisesti myös vaatimustason muutoksia, sillä tätä kautta avautuu uusia näkökulmia myös uusiin seikkoihin vetoamisen problematiikkaan.

⁷⁴ Ks. myös *Virolainen* DL 1990 s. 579 ss.

kuin oikeuskirjallisuudessa esitetyn perusteella voisi kuvitella. Se osuu silti monesti oikeaan. Opin seuraamista saatetaan jopa pitää suuntaa-antavana pääsääntönä, josta poikkeamista suosittavan on pystyttävä perustelevaan kantansa.

Prosessioikeuden yleisten oppien näkökulmasta on kuitenkin tärkeä pohtia, *olisiko opin perusideoita aiheellista kuvata jollain toisella tavalla kuin oikeusseurauksen samuudesta puhumalla*. Jo käsite ”oikeusseuraus” voidaan ymmärtää eri tavoin, mistä koituu käsitteellis-systemaattisia hankaluuksia. Käy helposti niin, että oikeusseurauksen samuudesta puhutaan erilaisissa merkityksissä. Hyväksi esimerkiksi käy suhtautuminen ratkaisuun KKO 1992:133, jossa joidenkin kirjoittajien mielestä on seurattu oppia oikeusseurauksen samuuden ratkaisuudesta toisten lähtiessä siitä, että ratkaisu ei ole linjassa kyseisen opin kanssa. Oikeuskirjallisuuden lähempi tarkastelu luultavasti paljastaisi, että oikeusseurauksen samuutta ei muutakaan ole aina ymmärretty täysin samoin kuin Ekeföfin alkuperäisissä tutkimuksissa, jotka tosin ovat

paikoin tulkinnanvaraisia ja omalla tavallaan puutteellisia.⁷⁵

Oikeusseurauksen samuudesta puhuminen on kuitenkin juurtunut niin vahvasti oikeudelliseen kielenkäyttöön, että tuntuu turhalta edes yrittää keksiä sille vaihtoehtoja. Ongelma liittyy toisaalta niin laajasti prosessioikeuden yleisiin oppeihin, ettei soveliaita ilmaisutapoja voida määrittää ainoastaan OK 14:2.3:ää silmällä pitäen. Tarkoituksenmukaisen peruskäsitteistön muodostaminen kuuluu systemaattisiin yleisesityksiin, joissa pidetään silmällä siviiliprosessia kokonaisuudessaan. Oppi oikeusseuraamisen samuuden ratkaisuudesta lukeutuu siihen kerrostumaan, joka on ilmaantunut prosessioikeuden yleisiin oppeihin skandinaavisen realismin suoran tai välittömän vaikutuksen ansiosta. Tähän kerrostumaan sisältynee useita sellaisia elementtejä, jotka eivät loppujen lopuksi anna parhaita mahdollisia edellytyksiä harjoittaa lainopille kuuluvia tulkinta- ja systematisointitehtäviä.⁷⁶

Janne Kaisto

⁷⁵ Nyt käsillä olevassa kirjoituksessa on vältytty monelta hankalalta kysymykseltä sen vuoksi, että huomiota on kiinnitetty vain tietynlaisiin vaatimuksiin.

⁷⁶ Vastaavalla tavalla myös varallisuus oikeuden yleisiin oppeihin on ”pesiytynyt” koko joukko elementtejä, jotka eivät kaikilta osin kestä kriittistä tarkastelua. Tällaiset väitteet ovat tietysti riidanalaisia, hyväksyyhän valtaosa tutkijoista käytössä olevat yleiset opit. Näkis in yhdeksi tärkeäksi lähivuosien tutkimushankkeeksi niin prosessi- kuin varallisuus oikeuden osalta sen, missä määrin skandinaavisesta realismista juontavat näkemykset lopulta ovat aiheellisia myös lisääntyvä kansainvälisyys huomioon ottaen. Osin tällaisia selvityksiä jo on tehty. Esimerkiksi voidaan viitata niihin irtiottoihin, joita teoksessa *Esineoikeus eurooppalaistuvassa Suomessa* (2012) on tehty suhteessa tiettyihin skandinaavisesta realismista vaikutteita saaneisiin oppirakennelmiin.